סדנאות האמנים, ירושלים
ورش الفنانين، القدس

לקטיזם
لاكتيزم
LACTISM

לקטיזם
لاكتيزم
LACTISM

תמרה מויזס, שלומי יפה

تمارا مويزيس، شلومي يافي

לקטיזם
תמרה מויזס, שלומי יפה
אוצרת: לי היא שולוב

אוקטובר 2023 - ינואר 2024

סדנאות האמנים, ירושלים
מנכ״לית: לי היא שולוב
מפיקה ראשית: מיכל מנדלבוים
רכזת תוכניות וחינוך: אלכסי בן אבא
רכזת מדיה: מרסל ביטון
הפקה: סדנאות האמנים

תערוכה
התערוכה נוצרה בשיתוף האמנים
יקוב ראינוך ויאן מוצקה © 2046
הקלטת אודיו, קריינות ועריכה: סוניה וקטומוב
מוזיקה ושירה למיצג: אדריאנה ואנצ׳ובה
הקמה: איתמר מבורך
בינוי: וואהל קניבי, נאצר קניבי

קטלוג
עיצוב: נועה סגל
טקסט: ניקולה לודלובה, לי היא שולוב
תרגום לערבית: ראג׳י בטחיש
תרגום לעברית: שירלי ערן
תרגום לאנגלית: יהודית אפלטון
צילום הצבה: פרי מנדלבוים, מיכל אורש
הפקה: סדנאות האמנים

תודות לתמיכה הנדיבה של
קרן אנה לינד, הבית הצ׳כי בתל אביב, המכון הסלובקי בירושלים, פרידמן H&H, ארטיביסט לאב, קמפוס היברנסקה, עםהאדמה חווה שיתופית, חוות הלינה, אנאבנטפול רקורדס.

הגלריה של סדנאות האמנים, ירושלים
נוסדה הודות לתמיכתה הנדיבה של
קרן ג׳ורג׳ וג׳ני בלוך,
קרן ד״ר גאורג וג׳וזי גוגנהיים
וקרן אדולף ומרי מיל ופועלת
בסיוע קרן לויד, באמצעות הקרן לירושלים

מסת״ב: 978-965-7655-35-1
© סדנאות האמנים ירושלים. כל הזכויות שמורות, 2024
www.artiststudiosjlm.org

لاكتيزم
تمارا مويزيس، شلومي يافي
أمينة المعرض: لي هي شولوف

أكتوبر 2023 - يناير 2024

ورش الفنانين، القدس
الإدارة: لي هي شولوف
المنتجة الرئيسية: ميخال مندلباوم
منسق البرامج والتعليم: ألكسي بن ابا
مركزة الاعلام: مارسيل بيتون
الإنتاج: ورش الفنانين

المعرض
تم إنشاء المعرض بالتعاون مع الفنانين ياكوف رينوخ ويان موتسكا © 2046
التسجيل الصوتي والسرد والمونتاج: سونيا فيكتوموف
الموسيقى والغناء للعرض: أدريانا فانتشوفا
الإنشاء: إيتمار مقوراخ
بناء: وائل قنيبي، ناصرقنيبي

الكتالوج
التصميم: نوعا سيجال
النص: نيكولا لودلوفا، لي هي شولوف
الترجمة الإنجليزية: يهوديت أفلاطون
الترجمة العبرية: شيرلي عيران
الترجمة العربية: راجي بطحيش
تصوير التركيب: بيري مندلبويم
الإنتاج: ورش الفنانين

بفضل الدعم السخي من
البيت التشيكي في تل أبيب والقدس، المعهد السلوفاكي في القدس، مؤسسة آنا ليند، مؤسسة فريدمان H&H، مزرعة عم هاداما التعاونية، مزرعة هلينا، ارتيبست لاب، حرم هيبرينسكا، أنابنتبول ريكوردز.

تأسست ورش الفنانين في القدس بفضل الدعم السخي من
مؤسسة جورج وجيني بلوخ،
مؤسسة الدكتور جورج وجوزي غوغنهايم
ومؤسسة أدولف وماري ميل وتعمل
بمساعدة مؤسسة لويد من خلال مؤسسة القدس.

פתח דבר

הקמת התערוכה לקטיזם בסדנאות האמנים בירושלים נקטעה בעקבות אירועי ה 7 באוקטובר 2023, מאז אותו יום שחור נמשכת המלחמה. השלמת הקמת התערוכה ערכה מספר שבועות בשל העדרם של האמנים שחזרו לפראג.

ב 7 באוקטובר המלחמה אמנם התחילה בגבול הדרום של ישראל, אך התרחבה לגבול הצפון ולעזה והשפעותיה מהדהדות בכל העולם. ביטויי האלימות, השנאה, הגזענות והאנטישמיות מזעזעים את אמות הסיפין וצפים מחדש בכל מקום על פני הגלובוס. החברה האנושית הפכה קוטבית, נדמה שאנשים רבים מידי בכל העולם, גברים ונשים גם יחד שכחו לגלות אנושיות כלפי האחר, והמציאות המורכבת והמרובדת של חיים במוקד הסכסוך משוטחת יומיום לסיסמאות חלולות אשר מוחקות את הזוועות ועיוורות אליהן.

זוועות אשר בוצעו באזרחים על ידי חמאס, ההרג, האונס, הפגיעה בנשים, ילדים ומבוגרים, מאות החטופים שנלקחו בשבי ולא ידוע מה עלה בגורלם. כל זאת בו בזמן שאנו עדות לכאב ולמצוקות של האוכלוסיה האזרחית הן בישראל והן בעזה, מאות אלפי עקורים מצפון ישראל ומדרומה שחסרים בית ויציבות, הפצצות יומיומיות, מאות אלפי עקורים בעזה והסבל והמוות של אזרחים חסרי ישע, ילדים ומשפחות שלמות שנקברות תחת ההרס המלחמה. אפילו ארגוני שמאל עולמי, ארגונים לזכויות נשים ולהט״בים, ארגונים פמיניסטים אמנים, וחוקרים אקדמאים בעולם שתפשנו בעבר כשותפים שלנו למאבק לקידום זכויות אדם וצדק חברתי, מתגלים גם הם בעיוורונם, בהתעלמותם או בשתיקתם לנוכח קטל, אונס וטרור כאשר הוא מופנה כלפי יהודים.

על פניו נראה כי אל מול התופת קשה לדמיין מצב בו ניתן להתפנות לעשייה של תרבות ואמנות, אולם מהצד השני אנחנו זוכרות ומכירות את הכח הקיים באמנות וביצירת אמנות, זה שמחבר בין אנשים ומחבר את עצמנו פנימה, זה שפותח צהר לדמיון ולרעיונות המביאים תקווה. הפעולות הראשונות שעשינו היו קיום סדנאות אמנות שיצאו החוצה לעבודה עם ילדים ומשפחות המפונים הרבים שהגיעו לירושלים. לאט לאט הבנו שיש לנו מקום בטוח להציע למפגש בינם לבין עצמם, בינם לבין האחר ובינם לבין האמנות. הבנו עד כמה התערוכה אקטואלית ונוגעת בחיים שלנו היום ויכולה להציע אופק של תקווה לחיים שאחרי המלחמה. הפכנו נחושות להקים את התערוכה על אף הקושי לבצע זאת ללא הנוכחות הפיזית של האמנים.

ברעיונות האוטופיים של תמרה מויזס ושלומי יפה שוכנת הצעה למזור, לריפוי של עוולות חברתיות ואקולוגיות ונדמה שאנחנו זקוקים לה עכשיו יותר מתמיד. אפשר לראות ברעיונות אילו חלומות נאיבים ולבטלם אך אם רק נשכיל לבחור בדרך אחרת ונבחר בחיים יש בהם היתכנות.

העולם עדיין מנוהל ומובל על ידי גברים גם במאה ה21', ולצערינו באירועים האחרונים ראינו את התוצאות האכזריות של אלימות של גברים כלפי נשים ילדים צעירים ומבוגרים. הדת המונותאיסטית החדשה שהגו מויזס ויפה מציעה הובלה והנהגה אחרת – נשית, כזו הנשענת על מארג קשרים בין נשים ואנשים וביכולתה להביא לתיקון חברתי ואקולוגי של עוולות שהאדם הביא על העולם. נשים, ככאלו המביאות חיים לעולם, תוכלנה להוביל את החברה באופן שונה ולתעדף חיים לעל פני רעיונות אחרים ולהחזיק בתפיסות מורכבות של הכללה על פני קיטוב והפרדה.

הרעיון לכח נשי זה בתערוכה הגיח מההיסטוריה המשפחתית של יפה. בשנות העשרים של המאה שעברה בעיר העתיקה בירושלים, אם סבו היהודייה בחרה בחיים והניקה גם את התינוק של שכנתה הערבייה שנקלעה למצוקה לאחר שבעלה נהרג בקרבות שלפני המרד הגדול. בזמן שהגברים נלחמו זה בזה על רקע אתני, הנשים בחרו בחיים וייצרו מרקם חברתי המבוסס על כוחן הטבעי לטיפול ודאגה. כולנו יכולים רק לדמיין מה היה קורה אילו העולם היה מובל על ידי אלה המורכבת מריבוי של נשים.

התערוכה לקטיזם כמו רבות מהיצירות של תמרה מויזס נובעת מטראומת השואה שמלווה אותה. מויזס בעשייה האמנותית והאקטיביסטית שלה מקיימת פעולות שהמוטיבציה מאחוריהן היא דאגה והבטחה שאסון השואה שעבר על משפחתה לא יעבור על אף אדם אחר. גלריה ארטיביסט לאב, אותה ייסדה בפראג היא דוגמה חיה למחויבות זו, הגלריה מעבר להשמעת קולם של מיעוטים ופליטים מסייעת לניידותם והצלתם של אמנים במצוקה מתוך זירות סכסוך ומלחמה דרך תכניות שהות אמן. עד כה נתנה הגלריה מקלט לארבע אמניות ואמן מאוקראינה.

נדמה שזו בקשה קשה להישאר אנושיים בזמן שהעולם סביב אכזרי במיוחד, אך זו חובתינו לשמור על צלם אנוש, על יכולת האמפטיה, הכבוד והאהבה שלנו כלפי כל אדם באשר הוא אדם. החיים חשובים, כל צורות החיים חשובות וזה הזמן להיאבק על האנושיות שלנו, להיאבק למען זכויות של נשים, להיאבק למען הזכות של כל אדם לחיות ולהבטיח שלום ובטחון ליקיריו ולאפשר עתיד טוב יותר לילדיו.

הבחירה שלנו בחיים היא זו שמנחה אותנו להקדיש את התערוכה למפגש אנושי בין כל אלו שחיים היום בירושלים, יהודים, מוסלמים, נוצרים, זרים וילידי המקום ולפעול לחיזוק הקשרים בינינו כך שנוכל בחלקת האלוהים הקטנה שלנו להיפגש כבני אדם ולהוקיר את החיים של כולנו.

לי היא שולוב

לקטיזם

דת מונותאיסטית חדשה הסוגדת לאלה לקטריה

ניקולה לודלובה

התערוכה לקטיזם מציגה את הפרויקט המתמשך של תמרה מויזס ושלומי יפה. היא סובבת סביב המושגים המרכזיים של קשר אנושי, חברתיות ואינטראקציות בין אדם לסביבה. הפרויקט, המועשר על ידי אקולוגיה־עמוקה[1] ואקופמיניזם,[2] עוסק בהיבטים חברתיים של סביבתנות[3] ובדמיון חברתי שוויוני שבמסגרתו המושג צדק חל גם על מה שאינו אנושי. לקטיזם, כדת המתמקדת בנשיות ובו זמנית מהווה מודל ליחסי אנוש וארגון חברתי, מדמיינת חברה חופשיה מפערים מגדריים, גיאופוליטיים, דתיים ותרבותיים. הבסיס הרעיוני שלה כולל את אלת האם לקטריה, חלב מקודש שמקורו בתפטיר, וקרבה הנובעת מהנקה.

בפרויקט זה הצטלבו תחומי העניין התמטיים של האמנים. השניים החלו לעבוד על הפרויקט, שנוצר כסדרות של יצירות אמנות, בשנת 2022, כאמנים אורחים בתוכנית שהות האמן לוארז ירושלים של סדנאות האמנים.[4] התערוכה, שנאצרה על־ידי פבאל קובסה,[5] הוצגה בגלריה NoD בפראג, צ׳כיה, מה־13 באוקטובר עד ל־13 בנובמבר 2022. זמן קצר לאחר מכן נוצרה

1. אקולוגיה עמוקה היא זרם פילוסופי העוסק במערכת היחסים האינסטרומנטלית וההירככית שבין בני האדם לטבע, ומבקר את תפיסת החברה המודרנית הממצבת את האדם כמושל על הטבע ואת הטבע כמקור שנועד להבטיח את הישרדות האדם. הדוגלים באקולוגיה עמוקה רואים בכדור הארץ ובטבע שותפים לאדם ודבקים ברעיון לפיו כל צורות החיים שוות, ויש לקדם את הקשרים בין המינים. Jan Hrubeš, "Ekologické proudy v Československu [מחשבה אקולוגית ואקטיביזם בצ׳כוסלובקיה] ", Ecological Thought and Activism in Czechoslovakia]," (PhD. Thes., Charles University in Prague, 2016), 21, 22.
2. אקופמיניזם היא אידיאולוגיה ותנועה התופסות שינוי אקלימי, שוויון מגדרי ואי צדק חברתי באופן רחב יותר כסוגיות הקשורות זו בזו מהותית, וכולן קשורות לדומיננטיות הגברית בחברה. Sarah Regan, "What Is Ecofeminism Understanding The Intersection Of Gender & The Environment," Mindbodygreen, June 20, 2020, בכתובת https://www.mindbodygreen.com/articles/ecofeminism-history-and-principles נדלה ב-27.7.23.
3. סביבתנות היא גישה הדוגלת בשימור, שיקום ושיפור של הסביבה הטבעית ושל מרכיבים או תהליכים קריטיים של מערכת כדור הארץ כגון האקלים, וניתן לראות בה תנועה החותרת להשגת שליטה בזיהום או להגנה על המגוון הביולוגי של צמחים ובעלי חיים. עם זאת, גם פעילות זו נתפסת כחלק מהמסגרת האנתרופוצנטרית, הרואה באדם את מרכז היקום, כלומר ככזו שנועדה להבטיח את הישרדותו.
4. בראש תוכנית שהות האמן לוארז ירושלים של סדנאות האמנים, עמדה האוצרת מעין שלף, שכיהנה כיועצת האמנותית של סדנאות האמנים 2014 - 2022.
5. התערוכה הופקה בשיתוף עם יקוב ריינורך, יאן מוצ׳קה © 2046 וסונג׳ה וקטומוב. האמנים גם נועצו באנתרופולוגית החברתית פטרה אזדין באשר לכמה סוגיות של תוכן.

יצירת אמנות חדשה, עבור תערוכה שיתופית של אמנות סביבתית בשם Hay, Straw, Damp, שנאצרה על־ידי צוות Jindřich Chalupecký Society.[6] בתערוכה, שהתארחה בין ה־28 במרס ל־3 במאי 2023 בגלריה של (Václav Špála GVŠ), הציגו האמנים מיצב מולטימדיה: Lactisms, Mycoremediation.

האלמנט הסמלי, החומרי והטכנולוגי המרכזי בפרויקט מיוצג על ידי התפטיר.[7] האמנים קיבלו השראה מתפקידו המכריע של התפטיר במערכות אקולוגיות, כאשר כל חוט פטרייתי תלוי במכלול ומשרת אותו. בנרטיב של התערוכה התפטיר מייצג מבנה חברתי, מטריצה של יחסי קרבה, טיפול וטיפוח. כדי להשתתף בטקס האיחוד עם לקטריה, על המאמינים לשתות את חלב האלה. כמו בתרבות המוסלמית, אלו שהונקו על־ידי אותה אישה הופכים לילדיה ולאחים ואחיות זה לזה. למרבה הפלא במהלך שנות העשרים המאוחרות של המאה הקודמת בירושלים, בפלשתינה א״י שתחת המנדט הבריטי, הסבתא־רבתא היהודייה של יפה מצד אביו, יישמה קרבת־חלב כשהניקה את תינוקה של שכנתה הערבייה, שנקלעה למצוקה לפני המרד הגדול. מורשת משפחתית אינטימית זו נפגשת עם התחושה העמוקה כי בסופו של דבר, מקור אחד מקיים את כולנו – חלבה של אמא אדמה.
נוזלי גוף כמו חלב, דם או זרע מלאו תפקיד מרכזי כחומרים מקודשים במיתולוגיות ובדתות בתרבויות רבות ושונות על־פני הזמן והמרחב. המשמעויות הנלוות להם התבטאו באופן שבו גברים ונשים נבנו כסובייקטים דתיים וחברתיים מובחנים, שלכל אחד מהם יועד מקום ברצף הירכי. בעוד הדם הנשי נחשב לטמא ומזהם (וסת), ונשים הודרו עקב כך מההנהגה הדתית או מפרקטיקות דתיות מסוימות, חלב אם, נוזל נשי מובהק, קודש כסמל להעברת דבר האלוהים וסגדו לו בדמותה של ״מריה המניקה״. לאורך ההיסטוריה הנוצרית, הערך הדתי המיוחס לדם הלך וגדל, ואילו הערך המיוחס לחלב הלך וירד. עם זאת, המושגים האסלאמיים של קרבת חלב עדיין משקפים את הערך הגבוה שהאסלאם מייחס לחלב האם.[8] מבחינה היסטורית, חברות שבהן מכבדים נשיות, נוטות לקיים יחסים ידידותיים יותר עם מי שאינו שייך לקבוצה.[9] למשל, ראוי לציון כיצד באמצעות יישומה של קרבת־חלב

6. חברי הצוות הם קארינה קוטובה, ברבורה ציפרובה, טרזה יינדרובה, ורוניקה צ׳כובה. Jindřich Chalupecký Society (JCHS), על אף היותו ארגון קטן, ממלא תפקיד חשוב בסצנת האמנות העכשווית של הרפובליקה הצ׳כית, באמצעות הענקת פרס Jindřich Chalupecký לאמנים מתחילים ובשמשו כבורר בסוגיות של אמנות עכשווית במדינה. שילובם של מויזס ויפה בתערוכה זו חשוב משתי סיבות: קודם כל, משום שבתערוכה בינלאומית זו של אמנות סביבתית שהתקיימה באחת הגלריות היוקרתיות ביותר בצ׳כיה, נידונה סוגיית הצדק הסביבתי בהקשר של הדרתם החברתית של בני הרומה; שנית, בשל מדיניותו המכילה של ה-JCHS, שנועדה לתרום לצדק חברתי בעולם האמנות ובייחוד, בתגובה לדומיננטיות של הכוח הלבן.
7. התפטיר הוא בעצם הפטריה עצמה, הגוף שלה לבן וחוטי כמו קורי עכביש שגדלים ומתפתחים על מצע אורגני בטבע או בגידול מתורבת. התפטיר בנוי מזרועות דמויות חוטים על מנת להתקדם למקורות מזון חדשים ולהעביר מידע מחלק אחד לאחר ממש כמו מערכת עצבים מתוחכמת. https://www.mycelium.co.il/general-5
8. Willy Jansen and Grietje Dresen, “Fluid Matters: Gendering Holy Blood and Holy Milk,” in *Things: Religion and the Question of Materiality*, ed. Dick Houtman, and Birgit Meyer (New York: Fordham University Press, 2012).
9. Stephanie Jacobs, “Milk kinship between Muslims and Christians in Cyprus,” A conference paper presented at the conference “Sociality, Matter, and the Imagination: Re-creating Anthropology.“ University of Oxford, September 18 – 21, 2018.

חוצת־דתות, נוצרים ומוסלמים בקפריסין טיפחו את נאמנותם זה לזה במשך מאה שנה, לפני המלחמה ב־1974.

מלבד השראה ברורה ממריה המניקה, ומפרקי ההיסטוריה שנזכרו לעיל הקשורים לחלב ולהנקה, שאבו האמנים השראה גם מאלת החלב המצרית איזיס, שאת ייצוגיה כאיזיס המניקה ניתן למצוא באמנות המצרית העתיקה. לאורך תולדותיה של מצרים, איזיס הוצגה כאם וכמי שהניקה את הפרעונים, שחלבה לא רק מקיים חיים, אלא גם מעניק להם אריכות ימים, גאולה ואפילו אלוהות.[10] באופן אנלוגי, המצטרפים ללקטיזם ומקבלים אל קרבם את החלב האלוהי, כלומר את גופה המומר של האלה לקטריה, מתעוררים למימוש אלוהותם וזוכים בקשר ישיר למקור החיים.

מבחינה חזותית, אלת הפריון לקטריה נוכחת בתערוכה כדיוקן מורכב של אמניות עמיתות של תמרה מויזס, של נשים המשתפות עמה פעולה ושל חברותיה.[11] נשים אלו המגיעות ממגוון רחב של רקעים אתניים ותרבותיים, מטביעות בדמותה של האלה חתימות־רטט[12] של מורשתן הייחודית שלהן. פרנסיס גלטון השתמש בדיוקנאות מורכבים באופן שנודע לשמצה, במסגרת עיסוק בהשבחת הגזע ובתורת הגזע. גלטון הרכיב דיוקן אחד שנוצר על ידי שילוב של מספר תצלומים בודדים (לדוגמה תצלומים בודדים של תלמידים יהודים) לקומפוזיציה ״ארכיטיפית״ של קבוצה אתנית.[13] לפיכך ניתן לקרוא את הלקטיזם כאקט פוליטי ואישי עמוק של הענקת סמליות מחודשת. צמד האמנים תובעים לעצמם מחדש את הטכנולוגיה כדי להסיר מהדיוקן המורכב את המשמעות הסמלית שקיבל עקב השימוש ההיסטורי בו ככלי לסיווג גזעי ולרדיפה גזעית, בשם טוהר הגזע. בעיבוד שלהם, הטכנולוגיה משמשת ליצירת ייצוג החוגג את הגיוון ומקדם הכללה. באמצעות הדיוקן המורכב של האלה לקטריה, האמנים מדגימים את כוחה הטרנספורמטיבי של הטכנולוגיה בעיצוב ההבנה שלנו לגבי זהות וקהילה: אחים ואחיות לחלב משגשגים וגדלים כיחידים בעודם לוקחים חלק בעבודה למען הרווחה הקולקטיבית.

גופן הקולקטיבי של נשים מגולם בתערוכה באופן סמלי בתור האלה, ובו זמנית כתרביות תפטיר.[14] מסירותן של הנשים לחיים היא שמכנסת אותן יחדיו ויוצרת את התפטיר: רשת

10. Tran Tam Tinh, *Isis lactans: Corpus des monuments greco-romains d’Isis allaitant Harpocrate* (Leiden: Brill, 1971).
11. גופה של האלה הורכב מהדיוקנאות של מעיין שלף, ורה דוזדובה הורבטובה, חנאן אבו חוסיין, אושר קאסה, לי היא שולוב, מיכל מנדלבוים, טראן הונג ואן, טרונג טו טואי, לאה מאואס, נועה פרדו, ליאורה לופיאן, ורוזה אנדראשק.
12. חתימות רטט במערכות ביולוגיות. לכל מולקולה באורגניזם חי, כגון חלבונים, DNA וממברנות של תאים, יש חתימת רטט משלה. ניתן להשתמש בחתימה זו כדי לזהות מולקולות ביולוגיות, לחקור אותן, לנתח את המבנים שלהן ולהבין את תפקידיהן.
13. Daniel Novak, “A Model Jew: ‘Literary Photographs’ and the Jewish Body in Daniel Deronda,” Representations no. 1 (Winter 2004): 68 ,85.
14. תרבית נוזל פטריות היא שיטה להפצת תפטיר, חלקה הצמחי של הפטרייה, על גבי מצע הזנה נוזלי. לאחר מכן מאכלסים מצע, כמו תערובת דגנים או נסורת, בתרבית הנוזלית, והוא משמש כמקור מזון לגידול הפטריות.

של קשרים המאפשרת חיים, תומכת בהם ומגינה עליהם. הסובייקטיביות, הכוח היצירתי והחיות שלהן הם החלב הזורם דרך סיביו מאישה אחת למשנה, ומעצים, באמצעות האפקט הסינרגי, את כוחן כפרטים וכשלם: תפטיר=מטריקס=אמא=לקטריה.

בתערוכה מופיע התפטיר גם כיצירה טכנולוגית הפועלת כסוכן אוטונומי. תרביות התפטיר, המונחות על ניירות וחפצים, צומחות סביבם ודרכם ויוצרות אמנות ופוליטיקה משלהן והן משכתבות היסטוריה ומתקנות עוולות. היוצרים מפרשים מחדש, באופן פיוטי, את מקומן של נשים בחברות אנושיות כמו גם בסביבה האקולוגית הרחבה יותר. במקביל הן מנסחות אנטי־תזה לאנתרופולוגיה הנוצרית, שהמשיגה את האדם כיצור מנותק מהטבע ובלתי תלוי בו, שביתו הראשוני הוא סביבה מעשה ידי אדם. עיקרון זה הוליד מבנה הירכי של כל החומר והחיים. רעיון זה נטבע בנצרות של ימי הביניים כשרשרת ההוויה הגדולה, דוקטרינה המעניקה לגיטימציה לכפיפות הטבע לגבר ולכפיפותה של האישה לגבר. הכנעת הטבע המשיכה לשמש אחד מרעיונות היסוד בהומניזם המערבי גם לאחר גירושיו מהנצרות ועליית החילוניות.

הטכנולוגיה נוכחת בתערוכה כאמצעי ייצור ובו בזמן כנושא. חלק אחד של המיצב מורכב מתרביות מיקוטיות (פטרתיות), בתוך מיכל זכוכית סגור.[15] צמיחתן מתועדת על ידי מצלמה ומהירותה נמדדת באמצעות אפליקציה המפיקה גרף ורצף של דימויים. פלטים אלה מוצגים על מסך LCD. הגרף משווה בין קצב צמיחתה של רשת מדיה חברתית לקצב הצמיחה של התפטיר – רשת קורים אורגניים של פטריות. באופן לא מפתיע, הטבע מנצח. יצירת האמנות היא פרשנות מטה־התייחסותית למדיה החדשה, המדגישה את יעילותן ועמידותן של מערכות טבעיות. בתחום התרבות, נקודה זו רלוונטית כאשר בוחנים את שימורן של מורשות תרבותיות מוחשיות כאלה, הרגישות להרס שגורמות תרביות מיקוטיות. מעניין לציין שמערכות טבעיות שימשו גם הן השראה להתקדמות טכנולוגית בת קיימא. גישה זו מכונה ביומימטיקה ומיושמת יותר ויותר בתחומים שונים, מאדריכלות ועד לרפואה.

סוגיות אי השוויון וההעצמה מוטמעות בפרויקט מנקודת מבט אקולוגית־פמיניסטית. עבודת הווידאו שבה מוקרנת דמותה של האלה לקטריה על רקע המורכב מסדרת תמונות איקוניות של אזורים מודרים, ומצורות שונות של חלוקות מרחביות חברתיות, דתיות ופוליטיות, מציגה את האלה כשהיא מניעה את זרועותיה. כך היא נדמית כמוחקת ומתקנת כל מקרה של דיכוי, הדרה ומחלוקת בעבר ובעתיד. פרשנות זו של משטרי הגבול הגיאו־פוליטיים ושל ניהול המרחב

15. מכל או מבנה שנבנה או נוצר לשם החזקת בעלי חיים בתנאים כמו-טבעיים לשם עריכת תצפיות או מחקר; אקווריום או טרריום.

במטרה לחסום גישה, לכלוא ולסווג במעמד סוג ב׳, מזמינה קריאה לפיה שום מחסום מעשה ידי אדם אינו יכול לסכור את זרימת החיים, או למנוע ממנה למצוא סדקים ולחדור דרכם.

סוגיה נוספת הקשורה לעניין הנדון בתערוכה היא ההגירה. סוניה וקטומוב מקריאה בהקלטת אודיו טקסט מדוח צללים בנושא שוויון מגדרי, המתאר את מצבן הקשה של מהגרות בצ׳כיה.[16] בטקסט, המחברת אווה ולנטובה מצביעה על היבטים מגדריים של הגירה, ועל האפליה רבת הגוונים והמצטלבת הפוגעת במיוחד בנשים. מויזס ויפה, הרואים בהגירה תנועה טבעית של בני אדם ושל מינים של בעלי חיים במערכות אקולוגיות מקומיות וגלובליות, מבקרים את הרדוקציוניזם[17] בשיח הפוליטי של מרכז אירופה. גישה זו מציגה את ההגירה באופן סטריאוטיפי, כתופעה המונעת מאינטרסים כלכליים ומהתרחשויות מקומיות לחלוטין. לפי גישה זו, תושבי המדינות "המופללות" מואשמים בתנאים הקשים השוררים בהן – בערעור היציבות הפוליטית, במלחמות, בנזקים הסביבתיים וכו׳. האשמות אלה מוטחות תוך היתלות גלויה או נסתרת בתואנה שתנאים אלה נובעים מהדתות הפרימיטיביות שלהם, מאי־יכולתם לקיים ממשל דמוקרטי או מהעובדה שלא התקדמו תרבותית. תפיסות אלה חושפות גזענות עמוקה, ויתרה מכך, הן ממלאות תפקיד משמעותי בהסתרה ובמחיקה של מורשת הקולוניאליזם האירופי ושל מלחמות תרבות הקשורות למלחמה הקרה המתנהלות באזורים שמחוץ לאירופה.[18] עם זאת, האמנים קודדו ביצירה רובד משמעות נוסף: על ידי מחיקת המונח "מהגר" או "מהגרת" מהנוסחים המקוריים, הטקסט המתוקן הופך את חווייתן של נשים מהגרות לחוויה רחבה בהרבה הנוגעת לרוב הנשים, המוצאות את עצמן בעמדות פגיעות ונדכאות במשפחותיהן ובחברה ככלל.

באופן חסר תקדים, התערוכה דוחקת במתבונן להקדיש תשומת לב לנושא הצדק הסביבתי בסלובקיה, שאינו נידון. בתגובה לעיוורון כלפי בני הרומה מצד הסביבתנות במרכז אירופה, האמנים יצרו יצירת אמנות המתייחסת לחלוקה לא הוגנת של סיכונים סביבתיים בהקשר של האפליה הגזעית המבנית של אוכלוסיית בני הרומה. יצירת האמנות שופכת אור על העובדה שאוכלוסיית בני הרומה בסלובקיה נפגעת באורח לא מידתי ממפגעים סביבתיים, עקב

16. Eva Valentová, "Chapter 16. Female Migrants" in *Stínová zpráva o stavu genderové rovnosti v České republice v letech 2016–2020* [Shadow Report on the Status of Gender Equality in the Czech Republic in the Years 2016–2020], ed. Petra Jelínková, Jana Radovanovičová (Prague: Česká ženská lobby, z. S., 2021), 91–97. רוב המהגרים הנסקרים בדוח הגיעו מאוקראינה ורוסיה. זמין בכתובת: https://czlobby.cz/sites/default/files/news_download/stinova_zprava_2021_web.pdf.
17. רדוקציוניזם היא שיטה אשר בה תופעות רבות עוברות פישוט.
18. אחת הדרכים שבהן התערב המשטר הסוציאליסטי בצ׳כוסלובקיה בפוליטיקה במזרח התיכון היה ייצור נשק.

השלכה בלתי חוקית של פסולת, מזבלות עירונית והיעדר תשתיות לניהול פסולת מקומית ביישוביהם. סוגיית הצדק הסביבתי בסלובקיה לא זכתה לתשומת לב ציבורית רחבה, ונדונה רק בקרב קהילה מצומצמת של מדעני חברה שהתגייסו לשיפור מצבם של בני הרומה באמצעות שינוי מבני.[19] היצירה הועשרה במידע מפרסום המבוסס על המחקר של צוות בינתחומי זה.[20] קטעי מפתח מטקסט זה מופיעים בתערוכה כאובייקטים המקיימים אינטראקציה עם תרביות התפטיר. אובייקט מרכזי נוסף מייצג מפה של סלובקיה שעליה מצוינים היישובים שהושפעו לרעה מנזקי הסביבה. יישובים אלו נעלמים אט אט תחת התפטיר הצומח, המתקן באופן סמלי את העוול והופך את המפה לאובייקט אסתטי. העבודה משמשת כקריאה לפעולה לטיפול בנושא זה, והיא מופנית לקובעי מדיניות ולאזרחים כאחד ומפנה את תשומת לבם לקשר הישיר שבין נזק סביבתי לצדק חברתי.

לסיום, המיצב שבתערוכה מכיל תרומות מנשים ספציפיות, דמויות חשובות בחייהם של האמנים אשר השתמשו באורגניזמים חיים ובמדיה חדשה כמרכיבים טכנולוגיים לטוויית אריג סבוך, המכיל רמזים לרגעים משמעותיים בתולדות המדע והתרבות. התוצאה היא מיצב מולטימדיה רב שכבתי המושך את העין. במובן רחב יותר, המיצב מעודד אנשים מהקהל לשקול מחדש את דרכי ההתקשרות של אנשים והטבע ואת הדרכים שבהם ניתן להשתמש בטכנולוגיה באופן התומך בחיים. המיצב משכתב בייחוד את הנרטיב הפטריארכלי השליט ומציב את הנשים כבעלות תפקיד מרכזי ואת "העיקרון הנשי" כמרכיב העיקרי של קוסמולוגיה חדשה. קוסמולוגיה זו מספקת מתווה לדרך התקיימות המאפשרת הישרדות ושגשוג של כל החיים על פני כדור הארץ.

תרגום מאנגלית: שירלי ערן

***

19. מונח זה מתייחס לשינוי כלל ארצי של אבני היסוד של מוסדות המדינה ושל התשתיות החברתיות שלה בתחומי הדיור, החינוך, העבודה, הבריאות וכו׳.

20. Škobla, Daniel, and Richard Filčák, eds. Waste as a Social Problem in the Excluded Localities Inhabited by Roma. Bratislava: Centrum spoločenských a psychologickýchvied SAV, v. v. i., Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV,v. v. i., 2022.

תמרה מויזס היא אמנית, אוצרת ויוצרת סרטים דוקומנטריים, חוקרת ודוקטורנטית בעלת מחויבות פוליטית, החיה ועובדת בפראג שבצ׳כיה. היא חוקרת סוגיות כמו מגדר, גזענות, אנטיזיגניזם (שנאת בני הרומה), הסכסוך הישראלי־פלסטיני, אפליית מיעוטים אתניים, לאומיות וסכסוכים דתיים ומזרחנות. עבודותיה משקפות מחויבות ארוכת שנים לאקטיביזם אמנותי. היא רואה באמנות סוג של מחאה שתפקידה לחשוף את התנאים החברתיים באמצעות התערבויות אמנותיות ישירות. באמצעות אירוניה, סאטירה וחשיפה של חוויות חיים היא שואפת לשפוך אור על אי־צדק חברתי. תמרה מויזס, שחיה בסלובקיה, בצ׳כיה ובישראל ועבודתה האמנותית מושרשת במוצאה ההונגרי־יהודי־ומקרב בני הרומה, פועלת מנקודת מבט של הצטלבות בין קבוצות מיעוט. מויזס הקימה את קבוצת האמנות *הפנתרים השחורים בני הרומה/Romane Kale Panthera* (2012), המארגנת אירועים שעל גבול האמנות והאקטיביזם הפוליטי. במסגרת הדוקטורט שלה באקדמיה לאמנויות יפות בפראג, היא ייסדה את הגלרייה *Artivist Lab* (2018). הגלריה ממוקמת בקמפוס היברנסקה, פרויקט שיתופי של עיריית פראג ואוניברסיטת צ׳ארלס. היא נועדה לחבר בין אנשים מרקע בינתחומי ולהגיב על סוגיות חברתיות ופוליטיות. בשנת (2022) ייסדה מויזס את תוכנית שהות האמן "אמן במצוקה", שמטרתה העיקרית לסייע לאמנים מקצועיים הנמלטים ממלחמה. עד כה סייעה התוכנית לחמישה אמנים אוקראינים.

שלומי יפה, (יליד 1973, תל אביב) הוא אמן החי בפראג. הוא בעל תואר שני מהפקולטה לאמנויות יפות ומהמחלקה למדיה משולבת באוניברסיטה הטכנולוגית בברנו, וכן מהאקדמיה לאמנות ועיצוב בצלאל בירושלים. הוא מרבה לעסוק בנושאים חברתיים ופוליטיים הקשורים לרעיונות לא מדעיים אשר לגזע וגוף שמקורם במיתוסים, הנחות ואידיאולוגיה.

ניקולה לודלובה היא דוקטורנטית במחלקה להיסטוריה באוניברסיטה המרכז אירופית בבודפשט, שעברה לאחרונה לווינה. מחקרה מתמקד בתסבוכת שבין מדע לפוליטיקה, בתולדות החשיבה הגזענית והאאוגניקה וביצירת גוף ידע על בני הרומה. בעבר, היא עסקה בעבודה ציבורית במסגרת ארגון Roma LGBTQ+ והיא ממשיכה לשתף פעולה עם אמנים, בייחוד בפרויקטים אמנותיים של מעורבות חברתית העוסקים בפוליטיקה של ייצוג, זיכרון וזהות. בשיתוף עם האמנית אמיליה ריגובה מבני הרומה, היא ערכה גיליון של כתב העת ENTER+ המציג את עבודתם של אמני אירופיים מבני הרומה ובוחן באופן ביקורתי את הקטגוריה של אמנות בני הרומה ואת הסוגיות הקשורות לכלכלה ולפוליטיקה בעולם האמנות, ובייחוד את הדרתם של בני הרומה מרוב מערכות האמנות המוסדיות. פרסום הגיליון עורר דיון בפוטנציאל ובגבולות של אמנות בני הרומה בהקשר הצ׳כי־סלובקי ושל הפוליטיקה של הזהויות ביצירת אמנות. בתחילת שנת 2023, היא הצטרפה ל־Jindrich Chalupecky Society, שם היא עובדת כמומחית להכללה ולקיימות במוסדות אמנות.

مقدمة

توقف إنشاء معرض "لاكتيزم" في ورش الفنانين في القدس إثر أحداث 7 تشرين الأول 2023، منذ ذلك اليوم الأسود لا تزال الحرب مستمرة. واستغرق استكمال المعرض عدة أسابيع بسبب غياب الفنانين الذين عادوا إلى براغ.

في السابع من أكتوبر/تشرين الأول، بدأت الحرب بالفعل عند الحدود الجنوبية لإسرائيل، لكنها امتدت إلى الحدود الشمالية وغزة، وترددت أصداء آثارها في جميع أنحاء العالم. إن تعبيرات العنف والكراهية والعنصرية ومعاداة السامية تهز مقدمة السفينة وتعود إلى الظهور في كل مكان في العالم. لقد أصبح المجتمع البشري مستقطبا، ويبدو أن الكثير من الأشخاص في جميع أنحاء العالم، رجالا ونساء على حد سواء، نسوا إظهار الإنسانية تجاه الآخر، ويتم تسطيح واقع الحياة المعقد والمتعدد الطبقات في مركز الصراع كل يوم إلى شعارات جوفاء تمحو الفظائع وتعمى عنها.

الفظائع التي ارتكبها حماس بحق المدنيين من قتل واغتصاب وإيذاء للنساء والأطفال والكبار، ومئات المختطفين الذين تم أسرهم ولا يعرف ماذا حدث لهم. كل هذا في نفس الوقت الذي نشهد فيه آلام ومعاناة السكان المدنيين في إسرائيل وغزة على حد سواء، ومئات الآلاف من النازحين من شمال إسرائيل وجنوبها الذين ليس لديهم مأوى واستقرار، والقصف اليومي، والمئات من آلاف النازحين في غزة ومعاناة وموت مواطنين عاجزين وأطفال وعائلات بأكملها دفنوا تحت دمار الحرب. حتى المنظمات اليسارية العالمية، ومنظمات حقوق المرأة ومجتمع الميم، والمنظمات النسوية، والفنانين، والباحثين الأكاديميين في العالم الذين كانوا ينظرون إلينا في الماضي كشركاء لنا في النضال من أجل تعزيز حقوق الإنسان والعدالة الاجتماعية، تكشف أيضًا في أعمالهم، عمى في جهلهم أو في صمتهم أمام القتل، الاغتصاب، الإرهاب عندما يكون موجهًا نحو اليهود.

Photography: Michal Ureš

في ظاهر الأمر، يبدو أنه من الصعب في مواجهة الجحيم أن نتخيل موقفًا يمكننا فيه اللجوء إلى ممارسة الثقافة والفن، ولكن على الجانب الآخر نتذكر وندرك القوة الموجودة في الفن والابداع الفني، الذي يربط بين البشر ويربط أنفسنا في الداخل، الذي يفتح فتحة للخيال والأفكار التي تجلب الأمل. أولى الإجراءات التي قمنا بها كانت إقامة ورش عمل فنية خرجت للعمل مع أطفال وعائلات العديد من الأشخاص الذين تم إجلاؤهم والذين وصلوا إلى القدس. وشيئًا فشيئًا أدركنا أن لدينا مكانًا آمنًا لنقدم فيه لقاءً فيما بينهم، وبينهم وبين الآخر، وبينهم وبين الفن. لقد أدركنا مدى أهمية المعرض وارتباطه بحياتنا اليوم وإمكانية أن يوفر أفقًا من الأمل للحياة بعد الحرب. عقدنا العزم على إقامة المعرض رغم صعوبة القيام بذلك دون الحضور الفعلي للفنانين. في الأفكار الطوباوية لتمارا مويزيس وشلومي يافي يكمن اقتراح لبلسم لعلاج الظلم الاجتماعي والبيئي، ويبدو أننا بحاجة إليه الآن أكثر من أي وقت مضى. قد تكمن في الأفكار أحلامًا ساذجة وتلغيها، ولكن إذا اخترنا طريقًا مختلفًا واخترنا الحياة، فهناك احتمال فيها.

لا يزال العالم يديره ويقوده الرجال حتى في القرن الـ 21، ولسوء الحظ شهدنا في الأحداث الأخيرة النتائج الوحشية لعنف الرجال ضد النساء، الأطفال الصغار، البالغين. يقترح الدين التوحيدي الجديد الذي وضعه كل من مويزيس ويافي قيادة نسائية واحدة، دين يعتمد على شبكة من الروابط بين النساء والناس قادر على إحداث تصحيح اجتماعي وبيئي للمظالم التي جلبها الإنسان إلى العالم. المرأة، باعتبارها من يجلب الحياة إلى العالم، ستكون قادرة على قيادة المجتمع بشكل مختلف وإعطاء الأولوية للحياة على الأفكار الأخرى وتحمل مفاهيم معقدة للإدماج مقابل الاستقطاب والفصل.

فكرة هذه القوة النسائية في المعرض نشأت من تاريخ عائلة يافي. في العشرينيات من القرن الماضي في البلدة القديمة بالقدس، اختارت والدة جده اليهودي الحياة، كما قامت بإرضاع طفل جارتها العربية الذي كان في محنة بعد مقتل زوجها في المعارك التي سبقت الثورة الكبرى. وبينما كان الرجال يتقاتلون على أسس عرقية، اختارت النساء الحياة وأنشأن نسيجًا اجتماعيًا يعتمد على قوتهن الطبيعية في العناية والاهتمام. لا يمكننا جميعا إلا أن نتخيل ما يمكن أن يحدث إذا كان العالم تحت قيادة عدد كبير من النساء.

ينبع معرض "لاكتيزم"، مثل العديد من أعمال تمارا مويزيس، من صدمة المحرقة التي تصاحبها. تقوم مويزيس في عملها الفني والناشط بأعمال دافعها القلق والوعد بأن كارثة المحرقة التي حلت بعائلتها لن تحدث لأي شخص آخر. يعد جاليري أرتيفيست لاب، الذي أسسته في براغ، مثالاً حيًا على هذا الالتزام، حيث يساعد المعرض، إلى جانب إسماع أصوات الأقليات واللاجئين، على نقل وإنقاذ الفنانين المحتاجين من حلبات الصراع والحرب من خلال برامج إقامة الفنانين. وحتى الآن، وفر المعرض المأوى لأربع فنانات وفنان من أوكرانيا.

يبدو أنه طلب صعب أن نبقى بشرًا بينما العالم من حولنا قاس جدًا، ولكن من واجبنا الحفاظ على الصورة الإنسانية، وقدرتنا على التعاطف، الاحترام والحب تجاه كل شخص بغض النظر عمن يكون. الحياة مهمة، وجميع أشكال الحياة مهمة، وهذا هو الوقت المناسب للنضال من أجل إنسانيتنا، والنضال من أجل حقوق المرأة، والنضال من أجل حق كل شخص في العيش وضمان السلام والأمن لأحبائه وإتاحة مستقبل أفضل لأطفاله.

خيارنا في الحياة هو الذي يدفعنا إلى أن نخصص المعرض للقاء الإنساني بين كل من يعيش في القدس اليوم من يهود، مسلمين، مسيحيين وأجانب وأهالي المكان والعمل على تقوية الروابط بيننا حتى يمكننا في بقعتنا الصغيرة أن نلتقي كبشر ونعتز بحياتنا جميعًا.

لي هي شولوف

The Lipnica [illegible] in the district town of M. was established as a new area [illegible] village on the industrial zone periphery of the town that is not well connected with the center, with no schools, no medical facilities, and no basic civic infrastructure. Although there has been a municipal waste dump in the area since the early 1990s, in 1996 housing for around 200 people was built there. It must have been obvious to city officials that such a site was clearly unsuitable for housing and that the construction of houses in the immediate surroundings of the landfill site was also contrary to the applicable laws and technical regulations. The creation of the segregated village of Lipnica is therefore the result of the intertwining social and economic processes that have been going on in the context of political and economic transformation — rapid deindustrialization, privatization, and liberalization of the economy and the consequent social impacts. An important factor here was the ethnic dimension of the whole process of ghetto establishment.

لاكتيزم

ديانة توحيدية جديدة تعبد الإلهة لاكتاريا

نيكولا لودلوفا

يقدم معرض لاكتيزم، المشروع المتواصل لتمارا موزيس وشلومي يافي. وهو يدور حول المفاهيم الأساسية للاتصال الإنساني والاجتماعي والتفاعلات بين الإنسان والبيئة. يتعامل المشروع، الذي تم إثراءه بالإيكولوجيا العميقة[1] والنسوية البيئية[2]، مع الجوانب الاجتماعية للبيئة والخيال الاجتماعي المساواتي الذي ينطبق فيه مفهوم العدالة أيضًا على ما ليس إنسانيًا. اللاكتيزم، كدين يركز على الأنوثة وفي نفس الوقت يشكل نموذجًا للعلاقات الإنسانية والتنظيم الاجتماعي، يتصور مجتمعاً خاليا من الفجوات الجنسية، الجيوسياسية، الدينية والثقافية. يتضمن أساسها المفاهيمي الإلهة الأم لاكتيريا، والحليب المقدس ومصدره الميسليوم، والقرب الذي ينتج من الرضاعة الطبيعية.

في هذا المشروع، تقاطعت اهتماماتهم المواضيعية. بدأ الاثنان العمل على المشروع، الذي تم إنشاؤه كسلسلة من الأعمال الفنية، في عام 2022، كفنانين ضيوف في برنامج

1. البيئية العميقة هي تيار فلسفي يتعامل مع العلاقة الذرائعية والهرمية بين الإنسان والطبيعة، وينتقد مفهوم المجتمع الحديث الذي يضع الإنسان كحاكم للطبيعة، والطبيعة كمصدر مصمم لضمان بقاء الإنسان. يرى المدافعون عن البيئية العميقة أن الأرض والطبيعة شريكان مع الإنسان ويتمسكون بفكرة أن جميع أشكال الحياة متساوية، ويجب تعزيز الروابط بين الأنواع. Jan Hrubeš,
PhD. Thes., University Charles in) "، [الفكر البيئي والنشاط في تشيكوسلوفاكيا] "Ekologické proudy v Československu
Jan Hrubeš, "Ekologické proudy v Československu [Ecological Thought and Activism in .22 ,21 ,(2016 ,Prague
(22 ,21 ,2016 ,Czechoslovakia]," (PhD. Thes., Charles University in Prague.

2. النسوية البيئية هي أيديولوجية وحركة تنظر إلى تغير المناخ والمساواة بين الجنسين والظلم الاجتماعي على نطاق أوسع باعتبارها قضايا مترابطة بشكل أساسي، وجميعها مرتبطة بهيمنة الذكور في المجتمع.Sarah Regan, "What Is Ecofeminism
https:// ,.2020 ,20 Understanding The Intersection Of Gender & The Environment," Mindbodygreen, June
.27.7.23.-اقتبس في www.mindbodygreen.com/articles/ecofeminism-history-and-principles

3. البيئوية هي نهج يدعو إلى الحفاظ على البيئة الطبيعية واستعادتها وتحسينها والمكونات أو العمليات الحيوية لنظام الأرض مثل المناخ، ويمكن اعتبارها حركة تسعى جاهدة لتحقيق السيطرة على التلوث أو حماية التنوع البيولوجي. من النباتات والحيوانات. ومع ذلك، يُنظر إلى هذا النشاط أيضًا كجزء من إطار المركزية البشرية، الذي يرى الإنسان كمركز للكون، أي مركزًا مصممًا لضمان بقائه.

4. كانت القيّمة معيان شيلف على رأس برنامج إقامة الفنانين في لوريز القدس.

إقامة الفنانين لو-ريز[4] القدس. تم تقديم المعرض، بقيامة بافيل كوفيسا[5]، في جاليري NoD في براغ، جمهورية التشيك، في الفترة من 13 أكتوبر إلى 13 نوفمبر 2022، وبعد فترة وجيزة، تم إنشاء عمل فني جديد لمعرض تعاوني للفن البيئي يسمى Hay, Straw, Damp، برعاية فريق طاقم Jindřich Chalupecký Society [6]. في المعرض، الذي أقيم في الفترة ما بين 28 مارس و3 مايو 2023 في جاليري Václav Špála (GVŠ)، قدم الفنانان منشأة متعددة الوسائط: Lactisms, Mycoremediation.

يتمثل العنصر الرمزي والمادي والتكنولوجي المركزي في المشروع في النسيج الفطري.[7] استلهم الفنانون الدور الحاسم الذي يلعبه النسيج الفطري في النظم البيئية، حيث يعتمد كل خيط فطري على الكل ويخدمه. في سرد المعرض، تمثل الفطريات بنية اجتماعية، ومصفوفة من علاقات القرابة والرعاية والتنشئة. للمشاركة في مراسم الاتحاد مع لاكتيريا، يجب على المؤمنين أن يشربوا حليب الإلهة. وكما هو الحال في الثقافة الإسلامية، فإن أولئك الذين ترضعهم نفس المرأة يصبحون أبناءها وإخوة وأخوات لبعضهم البعض. من المثير للدهشة أنه خلال أواخر العشرينيات من القرن الماضي في القدس، في فلسطين تحت الانتداب البريطاني، مارست جدة يافي اليهودية من طرف أبيه، قربة الرضاعة الطبيعية عندما أرضعت طفل جارتها العربية، التي كانت في محنة قبل الثورة العربية الكبرى. يلتقي الموروث العائلي الحميم هذا مع الشعور العميق بأنه في النهاية، هناك مصدر واحد يحيينا جميعًا - حليب أمنا الأرض.

لعبت سوائل الجسم مثل الحليب أو الدم أو السائل المنوي دورًا مركزيًا كمواد مقدسة في الأساطير والأديان في العديد من الثقافات المختلفة عبر الزمان والمكان. تم التعبير عن المعاني المصاحبة لها في الطريقة التي تم بها بناء الرجال والنساء كموضوعات دينية واجتماعية متميزة، حيث تم تخصيص مكان لكل منهم في تسلسل هرمي. في

5. تم إنتاج المعرض بالتعاون مع ياكوف رينوراخ، يان موشكا © 2046، وسونيا فيكتوموف. كما استشار الفنانون عالمة الأنثروبولوجيا الاجتماعية بترا عز الدين فيما يتعلق ببعض القضايا المتعلقة بالمحتوى.

6. أعضاء الفريق هم كارينا كوتوفا،باربورا تشيبروفا، تيريزا جيندروفا، فيرونيكا تشيشوفا. تلعب جمعية Jindřich Chalupecký Society (JCHS)، على الرغم من كونها منظمة صغيرة، دورًا مهما في المشهد الفني المعاصر في جمهورية التشيك، من خلال منح جائزة Jindřich Chalupecký للفنانين الناشئين والعمل كمحكم لقضايا الفن المعاصر في البلاد. . إن إدراج مويزيس ويافي في هذا المعرض مهم لسببين: أولا، لأنه في هذا المعرض الدولي للفن البيئي الذي أقيم في أحد أرقى صالات العرض في جمهورية التشيك، تتم مناقشة مسألة العدالة البيئية في سياق الإقصاء الاجتماعي لشعب الروما؛ ثانيًا، بسبب السياسة الشاملة التي تنتهجها JCHS، والتي تهدف إلى المساهمة في العدالة الاجتماعية في عالم الفن، وعلى وجه الخصوص، الاستجابة لهيمنة القوة البيضاء.

7. الميسليوم عبارة عن شبكة من الخيوط الفطرية.

حين كان دم الأنثى يعتبر نجسًا وملوثًا (الحيض)، وبالتالي تم استبعاد النساء من القيادة الدينية أو من بعض الممارسات الدينية، فقد تم تكريس حليب الثدي، وهو سائل أنثوي واضح، كرمز لنقل كلمة الله وكان يُعبد على صورة "مريم المرضعة". على مر التاريخ المسيحي، زادت القيمة الدينية المنسوبة للدم، بينما انخفضت القيمة المنسوبة للحليب. ومع ذلك، فإن المفاهيم الإسلامية المتعلقة بقرابة الحليب لا تزال تعكس القيمة العالية التي يوليها الإسلام لحليب الأم[8]. تاريخيًا، تميل المجتمعات التي تحترم الأنوثة إلى إقامة علاقات أكثر ودية مع أولئك الذين لا ينتمون إلى المجموعة[9]. على سبيل المثال، من الجدير بالذكر أنه من خلال تطبيق القرابة بين الأديان، تمكن المسيحيون والمسلمون في قبرص من تنمية ولائهم لبعضهم البعض لمدة قرن من الزمان، قبل حرب عام 1974.

وبصرف النظر عن الإلهام الواضح من مريم المرضعة، ومن المقاطع التاريخية المذكورة أعلاه المتعلقة بالحليب والرضاعة، فقد استلهم الفنانون أيضًا من إلهة الحليب المصرية إيزيس، التي يمكن العثور على تمثيلها كإيزيس المرضعة في الفن المصري القديم. طوال تاريخ مصر، تم تقديم إيزيس كأم وكشخص يرضع الفراعنة، التي لا يحافظ حليبها على الحياة فحسب، بل يمنحهم أيضًا طول العم، الخلاص وحتى الألوهية [10]. وبالمثل، أولئك الذين ينضمون إلى اللاكتيزم ويستقبلون في قلوبهم الحليب الإلهي، أي جسد الإلهة لاكتيريا المتحول، ينهضون لتحقيق ألوهيتهم ويحظون بصلة مباشرة بمصدر الحياة.

بصريًا، تظهر إلهة الخصوبة لكتيريا في المعرض كصورة مركبة لفنانات زميلات لتمارا مويزيس، والنساء اللاتي يتعاون معها ومع أصدقائها [11]. هؤلاء النساء اللاتي يأتين من خلفيات عرقية وثقافية متنوعة، يطبعن صورة الإلهة بتوقيعات اهتزازية لتراثهن الفريد[12]. استخدم فرانسيس جالتون صورًا ذاتية معقدة بطريقة سيئة السمعة، كجزء

8. Willy Jansen and Grietje Dresen, “Fluid Matters: Gendering Holy Blood and Holy Milk,” in *Things: Religion and the Question of Materiality*, ed. Dick Houtman, and Birgit Meyer (New York: Fordham University Press, 2012).

9. Stephanie Jacobs, “Milk kinship between Muslims and Christians in Cyprus,” A conference paper presented at the conference “Sociality, Matter, and the Imagination: Re-creating Anthropology.“ University of Oxford, 18 – 21 September, 2018.

10. Tran Tam Tinh, *Isis lactans: Corpus des monuments greco-romains d’lsis allaitant Harpocrate* Leiden: Brill (1971).

11. تم تجميع جسد الإلهة من صور معيان شيلف، فيرا دوزدوفا هورفاتوفا، حنان أبو حسين، أوشر كاسا، لي هي شولوف، ميخال ماندلباوم، تران هونغ فان ترونغ تو توي، ليئا موس، نوعا باردو، ليئورا لوبيان، وروزا أندراشيك.

12. التوقيعات الاهتزازية في النظم البيولوجية. كل جزيء في الكائن الحي، مثل البروتينات والحمض النووي وأغشية الخلايا، له توقيعه الاهتزازي الخاص. ويمكن استخدام هذا التوقيع لتحديد الجزيئات البيولوجية ودراستها وتحليل بنيتها وفهم وظائفها.

من عمله في مجال التحسين العنصري ونظرية العرق. قام جالتون بتجميع صورة واحدة تم إنشاؤها من خلال الجمع بين عدة صور فردية (على سبيل المثال الصور الفردية للطلاب اليهود) في تكوين "نموذجي" لمجموعة عرقية. لذلك يمكن قراءة اللاكتيزم على أنها عمل سياسي وشخصي عميق لإعطاء رمزية متجددة. يعيد الفنانان المطالبة بالتكنولوجيا لأنفسهما من أجل إزالة المعنى الرمزي من الصورة المعقدة التي تلقتها بسبب استخدامها التاريخي كأداة للتصنيف العنصري والاضطهاد العنصري، باسم النقاء العنصري. في معالجتهم، يتم استخدام التكنولوجيا لإنشاء تمثيل يحتفل بالتنوع ويعزز الشمول. من خلال الصورة المتكاملة للإلهة لكتيريا، يُظهر الفنانون القوة التحويلية للتكنولوجيا في تشكيل فهمنا للهوية والمجتمع: يزدهر الإخوة بالرضاعة وينمون كأفراد بينما يشاركون في العمل من أجل الصالح العام.

يتجسد الجسد الجماعي للنساء في المعرض بشكل رمزي كإلهات، وفي نفس الوقت كنبتات فطرية [13]. إن إخلاص النساء للحياة هو الذي يجمعهن ويخلق الميسيليوم: شبكة من الروابط التي تمكن الحياة وتدعمها وتحميها. إن ذاتيتهن وقوتهن الإبداعية وحيويتهن هي الحليب الذي يتدفق عبر أليافها من امرأة إلى أخرى، ومن خلال التأثير التآزري، يعزز قوتهن كأفراد وككل: أفطورة=مصفوفة=أم=لاكتيريا.

في المعرض، تظهر الأنسجة الفطرية أيضًا كإبداع تكنولوجي يعمل كعامل مستقل. إن الثقافات الفطرية، الموضوعة على الأوراق والأشياء، تنمو حولها ومن خلالها وتخلق فنها وسياساتها الخاصة، وتعيد كتابة التاريخ وتصحح المظالم. يعيد المبدعون تفسير مكانة المرأة بشكل شعري في المجتمعات البشرية وكذلك في المحيط البيئي الأوسع. وفي الوقت نفسه، فإنهم يصوغون نقيضًا للأنثروبولوجيا المسيحية، التي تصور الإنسان على أنه كائن منفصل عن الطبيعة ومستقل عنها، وموطنه الأساسي هو البيئة التي من صنع الإنسان. أدى هذا المبدأ إلى ولادة هيكل هرمي لكل المادة والحياة. وقد صيغت هذه الفكرة في المسيحية في العصور الوسطى باعتبارها السلسلة العظيمة للوجود، وهي عقيدة تضفي الشرعية على تبعية الطبيعة للرجل وتبعية المرأة للرجل. ظل إخضاع الطبيعة بمثابة إحدى الأفكار الأساسية للبشرية الغربية حتى بعد انفصالها عن المسيحية وصعود العلمانية.

13. مزرعة الفطر السائلة هي وسيلة لنشر الميسليوم، الجزء الخضري من الفطر، على وسط غذائي سائل. بعد ذلك، يتم وضع الركيزة، مثل خليط الحبوب أو نشارة الخشب، في المزرعة السائلة، ويتم استخدامها كمصدر غذائي لنمو الفطر.

التكنولوجيا حاضرة في المعرض كوسيلة إنتاج وفي نفس الوقت كموضوع. يتكون أحد أجزاء المنشأة من مزارع فطرية، داخل حاوية زجاجية مغلقة [14]. يتم تسجيل نموها بواسطة الكاميرا ويتم قياس سرعتها باستخدام تطبيق ينتج رسمًا بيانيًا وسلسلة من الصور. يتم عرض هذه المخرجات على شاشة LCD. يقارن الرسم البياني معدل نمو إحدى شبكات التواصل الاجتماعي بمعدل نمو الميسليوم - وهي شبكة من الشبكات العضوية للفطر. ومن غير المستغرب أن تفوز الطبيعة. العمل الفني عبارة عن تفسير مرجعي لوسائل الإعلام الجديدة، مع التركيز على كفاءة ومتانة النظم الطبيعية. في مجال الثقافة، هذه النقطة ذات صلة عند النظر في الحفاظ على هذا التراث الثقافي المادي، والذي يكون حساسًا للتدمير الذي تسببه الركائز الفطرية. ومن المثير للاهتمام الإشارة إلى أن النظم الطبيعية ألهمت أيضًا التقدم التكنولوجي المستدام. ويسمى هذا النهج المحاكاة الحيوية ويتم تطبيقه بشكل متزايد في مجالات مختلفة، من الهندسة المعمارية إلى الطب.

تم تضمين قضايا عدم المساواة والتمكين في المشروع من منظور نسوي بيئي. يظهر عمل الفيديو، الذي تُعرض فيه صورة الإلهة لكتيريا على خلفية مكونة من سلسلة من الصور الأيقونية للمناطق المهمشة، وأشكال مختلفة من التقسيمات المكانية الاجتماعية والدينية والسياسية، تقدم الإلهة وهي تحرك ذراعيها. وبهذه الطريقة، يبدو أنها تمحو وتصحح كل حالة من حالات القمع، الإقصاء والخلاف في الماضي وفي المستقبل. هذا التفسير لأنظمة الحدود الجيوسياسية وإدارة الفضاء بهدف منع الوصول والسجن والتصنيف في وضع من الدرجة الثانية، يدعو إلى دعوة مفادها أنه لا يمكن لأي حاجز من صنع الإنسان أن يمنع تدفق الحياة، أو يمنعها من العثور على شقوق والدخول من خلالها.

هناك قضية أخرى تتعلق بالموضوع الذي تمت مناقشته في المعرض وهي الهجرة. سونيا فيكتوموف تقرأ في تسجيل صوتي نصًا من تقرير ظل حول المساواة بين الجنسين، والذي يصف الوضع الصعب للمهاجرات في جمهورية التشيك[15]. في النص،

14. خزان أو هيكل تم بناؤه أو إنشاؤه بغرض إبقاء الحيوانات في ظروف شبه طبيعية لإجراء الملاحظات أو الأبحاث؛ حوض السمك أو تراريوم.

15. Eva Valentová, “Chapter 16. Female Migrants” in *Stínová zpráva o stavu genderové rovnosti v* České republice v letech 2016–2020 [Shadow Report on the Status of Gender Equality in the Czech Republic in the Years 2016–2020], ed. Petra Jelínková, Jana Radovanovičová (Prague: Česká ženská lobby, z. s., 2021), 91–97. معظم المهاجرين الذين شملهم الاستطلاع في التقرير جاءوا من أوكرانيا وروسيا. متواجد في: https://czlobby.cz/sites/default/files/download_news_2021_stinova_zprava_web.pdf.

تشير الكاتبة إيفا فالينتوفا إلى الجوانب المتعلقة بالجنسين في الهجرة، والتمييز المتعدد الأوجه والمتقاطع الذي يؤذي النساء بشكل خاص. مويزيس ويافي، اللذان يعتبران الهجرة حركة طبيعية للبشر والأنواع الحيوانية في النظم البيئية المحلية والعالمية، ينتقدان الاختزالية[16] في الخطاب السياسي لأوروبا الوسطى. يقدم هذا النهج الهجرة بطريقة نمطية، كظاهرة تحركها مصالح اقتصادية وأحداث محلية بحتة. ووفقاً لهذا النهج، يتم إلقاء اللوم على سكان البلدان "المتهمة" بسبب الظروف الصعبة السائدة فيها - لتقويض الاستقرار السياسي، الحروب، الأضرار البيئية، وما إلى ذلك. وتطلق هذه الاتهامات علناً أو سراً بحجة أن هذه الظروف نابعة من دياناتهم البدائية، أو من عدم قدرتهم على الحفاظ على حكم ديمقراطي، أو من عدم تقدمهم ثقافياً. وتكشف هذه التصورات عن عنصرية عميقة، علاوة على أنها تلعب دورا مهما في إخفاء ومحو إرث الاستعمار الأوروبي والحروب الثقافية المرتبطة بالحرب الباردة التي تدور رحاها في مناطق خارج أوروبا.[17] ومع ذلك، فقد شفر الفنانون في العمل طبقة إضافية من المعنى: من خلال حذف مصطلح "مهاجر" أو "مهاجرة" من النصوص الأصلية، يحول النص المنقح تجربة النساء المهاجرات إلى تجربة أوسع بكثير تهم غالبية النساء. اللاتي يجدن أنفسهن في مواقف ضعيفة ومضطهدة في أسرهم وفي المجتمع بشكل عام.

وبشكل غير مسبوق، يحث المعرض المشاهد على الاهتمام بموضوع العدالة البيئية في سلوفاكيا، الذي لم يتم مناقشته. رداً على العمى الذي تعاني منه الحركة البيئية في أوروبا الوسطى تجاه الغجر، ابتكر الفنانون عملاً فنياً يشير إلى التوزيع غير العادل للمخاطر البيئية في سياق التمييز العنصري الهيكلي ضد السكان الغجر. يسلط العمل الفني الضوء على حقيقة أن سكان الروما (الغجر) في سلوفاكيا يتأثرون بشكل غير متناسب بالمخاطر البيئية، بسبب التخلص غير القانوني من النفايات، ومدافن النفايات البلدية، والافتقار إلى البنية التحتية المحلية لإدارة النفايات في بلداتهم. لم تحظ قضية العدالة البيئية في سلوفاكيا باهتمام عام واسع النطاق، ولم تتم مناقشتها إلا بين مجتمع محدود من علماء الاجتماع الذين حشدوا جهودهم لتحسين وضع شعب الغجر من خلال التغيير الهيكلي[18]. تم إثراء العمل بمعلومات من منشور يعتمد على البحث الذي أجراه هذا الفريق متعدد المجالات.[19] تظهر المقاطع الرئيسية من هذا النص في المعرض كعناصر تتفاعل مع المزارع الفطرية.

16. الاختزالية هي طريقة تخضع فيها العديد من الظواهر للتبسيط.
17. يعد إنتاج الأسلحة إحدى الطرق التي تدخل بها النظام الاشتراكي في تشيكوسلوفاكيا في السياسة في الشرق الأوسط.
18. يشير هذا المصطلح إلى تغيير وطني في مرتكزات مؤسسات الدولة وبنيتها التحتية الاجتماعية في مجالات الإسكان والتعليم والعمل والصحة وغيرها.

يمثل الجسم المركزي الآخر خريطة لسلوفاكيا يُشار إليها بالمناطق المتضررة سلبًا من الأضرار البيئية. تختفي هذه المستوطنات ببطء تحت الفطريات المتنامية، والتي تصحح رمزيًا الظلم وتحول الخريطة إلى عنصر جمالي. ويعد هذا العمل بمثابة دعوة للعمل لمعالجة هذه القضية، وهو موجه إلى صانعي السياسات والمواطنين على حد سواء ويوجه انتباههم إلى العلاقة المباشرة بين الضرر البيئي والعدالة الاجتماعية. \أخيرًا، تحتوي المنشأة في المعرض على مساهمات من نساء محددات، وشخصيات مهمة في حياة الفنانين الذين استخدموا الكائنات الحية والوسائط الجديدة كمكونات تكنولوجية لغزل نسيج متشابك، يحتوي على لمحات من لحظات مهمة في تاريخ العلم والثقافة. والنتيجة هي منشأة متعددة الطبقات ملفتة للنظر. بمعنى أوسع، تشجع المنشأة الأشخاص من الجمهور على إعادة النظر في الطرق التي يتفاعل بها الناس مع الطبيعة والطرق التي يمكن من خلالها استخدام التكنولوجيا بطريقة تدعم الحياة. تعيد المنشأة على وجه التحديد كتابة السرد الأبوي الحاكم وتضع المرأة على أنها لها دور مركزي و"المبدأ الأنثوي" باعتباره العنصر الرئيسي في علم الكونيات الجديد. يوفر علم الكونيات هذا الخطوط العريضة لطريقة الوجود التي تمكن من بقاء وازدهار جميع أشكال الحياة على الأرض.

19. Škobla, Daniel, and Richard Filčák, eds. Waste as a Social Problem in the Excluded Localities Inhabited by Roma. Bratislava: Centrum spoločenských a psychologickýchvied SAV, v. v. i., Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV,v. v. i., 2022.

تمارا مويزيس هي فنانة وقيّمة فنية ومخرجة أفلام وثائقية وباحثة وطالبة دكتوراه ذات التزام سياسي، تعيش وتعمل في براغ، جمهورية التشيك. وهي تبحث في قضايا مثل النوع الاجتماعي، العنصرية، معاداة الزيغي (كراهية الغجر)، والصراع الإسرائيلي الفلسطيني، والتمييز ضد الأقليات العرقية، القومية والصراعات الدينية، والاستشراق. تعكس أعمالها التزامًا طويل الأمد بالنشاط الفني. وهي ترى في الفن شكلاً من أشكال الاحتجاج يتمثل دوره في الكشف عن الظروف الاجتماعية من خلال التدخلات الفنية المباشرة. من خلال السخرية، المحاكاة الساخرة وكشف تجارب الحياة، تهدف إلى تسليط الضوء على الظلم الاجتماعي. تمارا مويزيس، التي تعيش في سلوفاكيا، جمهورية التشيك وإسرائيل والتي تتجذر أعمالها الفنية إلى أصلها اليهودي- المجري وبين شعب الغجر، تعمل من وجهة نظر التقاطع بين مجموعات الأقليات. أسست مويزيس المجموعة الفنية " الفهود السود أبناء الروما/ Romane Kale Panthera" (2012)، التي تنظم فعاليات على الحدود بين الفن والنشاط السياسي. وفي إطار دراستها للدكتوراه في أكاديمية الفنون الجميلة في براغ، أسست جاليري "Artivist Lab" (2018). الجاليري هو مشروع تعاوني لبلدية براغ وجامعة تشارلز. وهو مصمم لربط الأشخاص من خلفيات متعددة التخصصات والتعليق على القضايا الاجتماعية والسياسية. في (2022) أسست مويزيس برنامج إقامة الفنانين "فنان في محنة"، والذي يتمثل هدفه الرئيسي في مساعدة الفنانين المحترفين الفارين من الحرب. وقد ساعد البرنامج حتى الآن خمسة فنانين أوكرانيين.

شلومي يافي، من مواليد تل أبيب، درس في أكاديمية بتسلئيل للفنون والتصميم. وبعد وصوله إلى جمهورية التشيك، واصل دراسته في كلية الفنون الجميلة في الجامعة التكنولوجية في برنو. يركز عمله على القضايا الاجتماعية والسياسية المتعلقة بالأفكار غير العلمية المستمدة من نظريات حول العرق والجسد.

نيكولا لودلوفا طالبة دكتوراه في قسم التاريخ بجامعة أوروبا الوسطى في بودابست، وقد انتقلت مؤخرًا إلى فيينا. يركز بحثها على التشابك بين العلم والسياسة، وتاريخ التفكير العنصري وتحسين النسل، وإنشاء جسم معرفة حول شعب الغجر. في الماضي، انخرطت في العمل العام ضمن منظمة Roma LGBTQ + وهي تواصل التعاون مع الفنانين، خاصة في المشاريع الفنية للمشاركة الاجتماعية التي تتناول سياسات التمثيل والذاكرة والهوية. بالتعاون مع الفنانة الغجرية إميليا ريجوفا، قامت بتحرير عدد من مجلة ENTER + التي تعرض أعمال الفنانين الغجر الأوروبيين وتدرس بشكل نقدي فئة فن الغجر والقضايا المتعلقة بالاقتصاد والسياسة في عالم الفن، ولا سيما إقصاء الغجر من معظم أنظمة الفن المؤسسية. أثار نشر هذا العدد نقاشًا حول إمكانات وحدود فن الغجر في السياق التشيكي - سلوفاكي وسياسات الهويات في الإبداع الفني. وفي بداية عام 2023، انضمت إلى Jindrich Chalupecky Society، حيث تعمل كخبيرة في مجال الإدماج والاستدامة في المؤسسات الفنية.

الترجمة من الإنجليزية للعبرية: شيرلي عيران
الترجمة العربية: راجي بطحيش

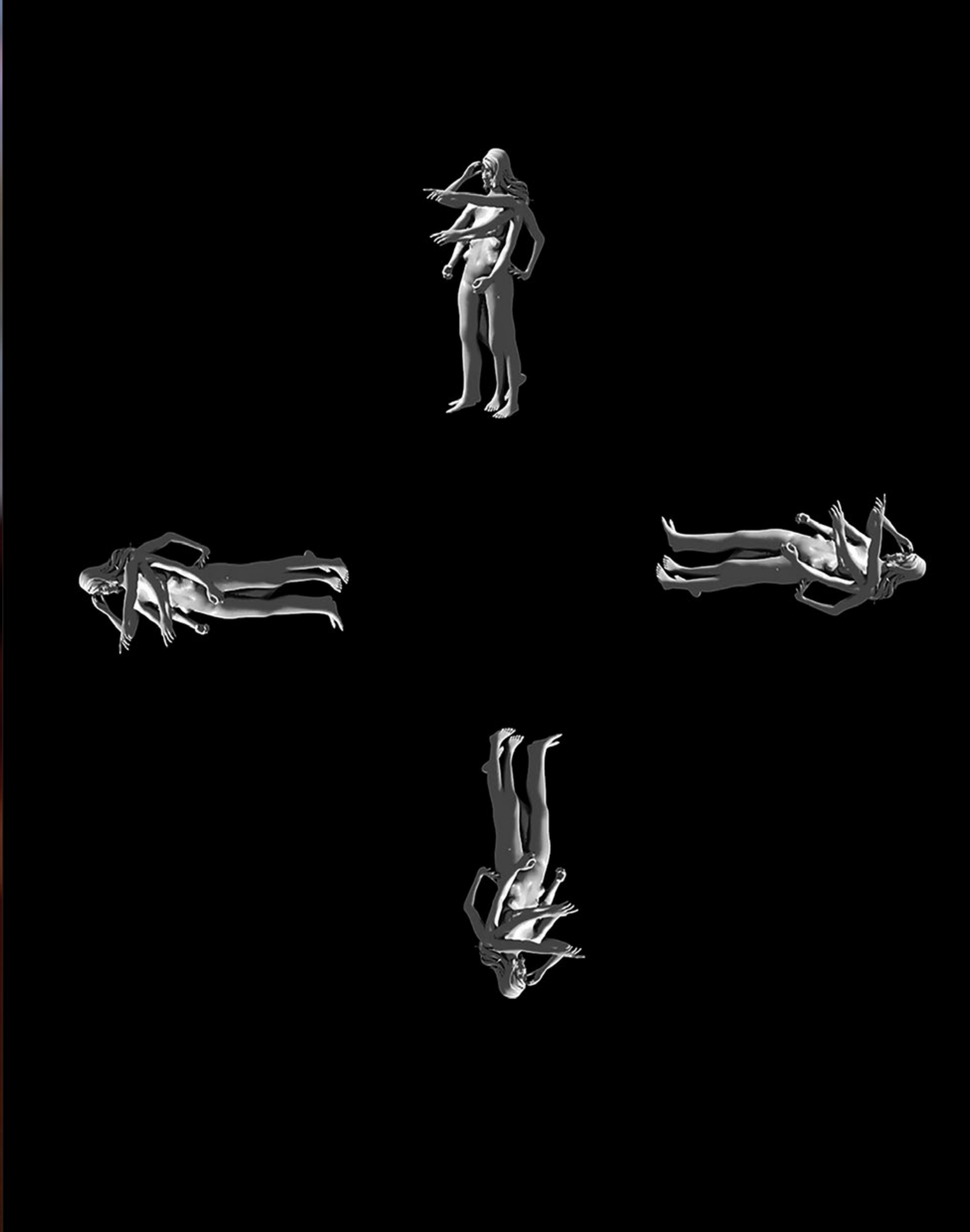

Trening
centrum K

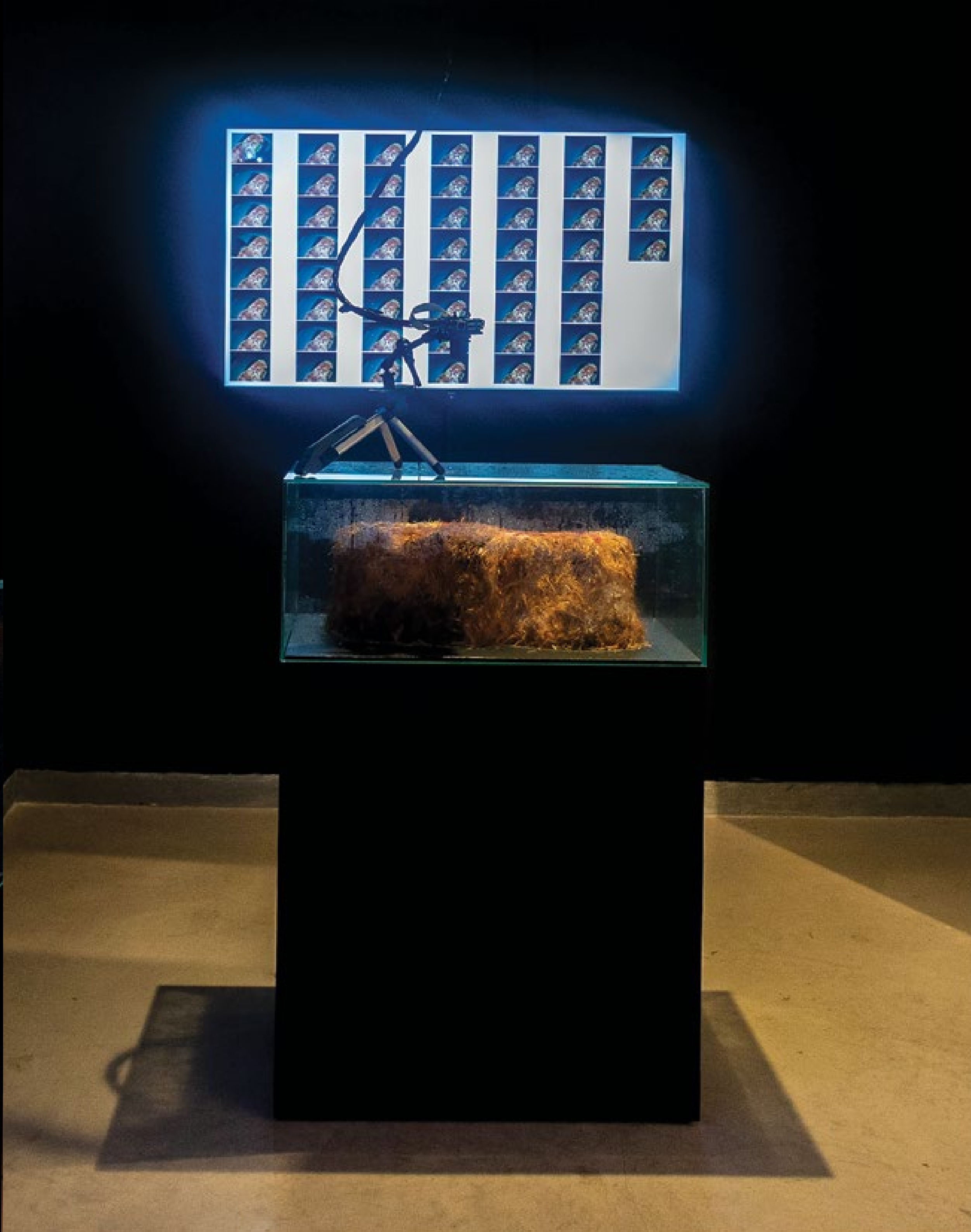

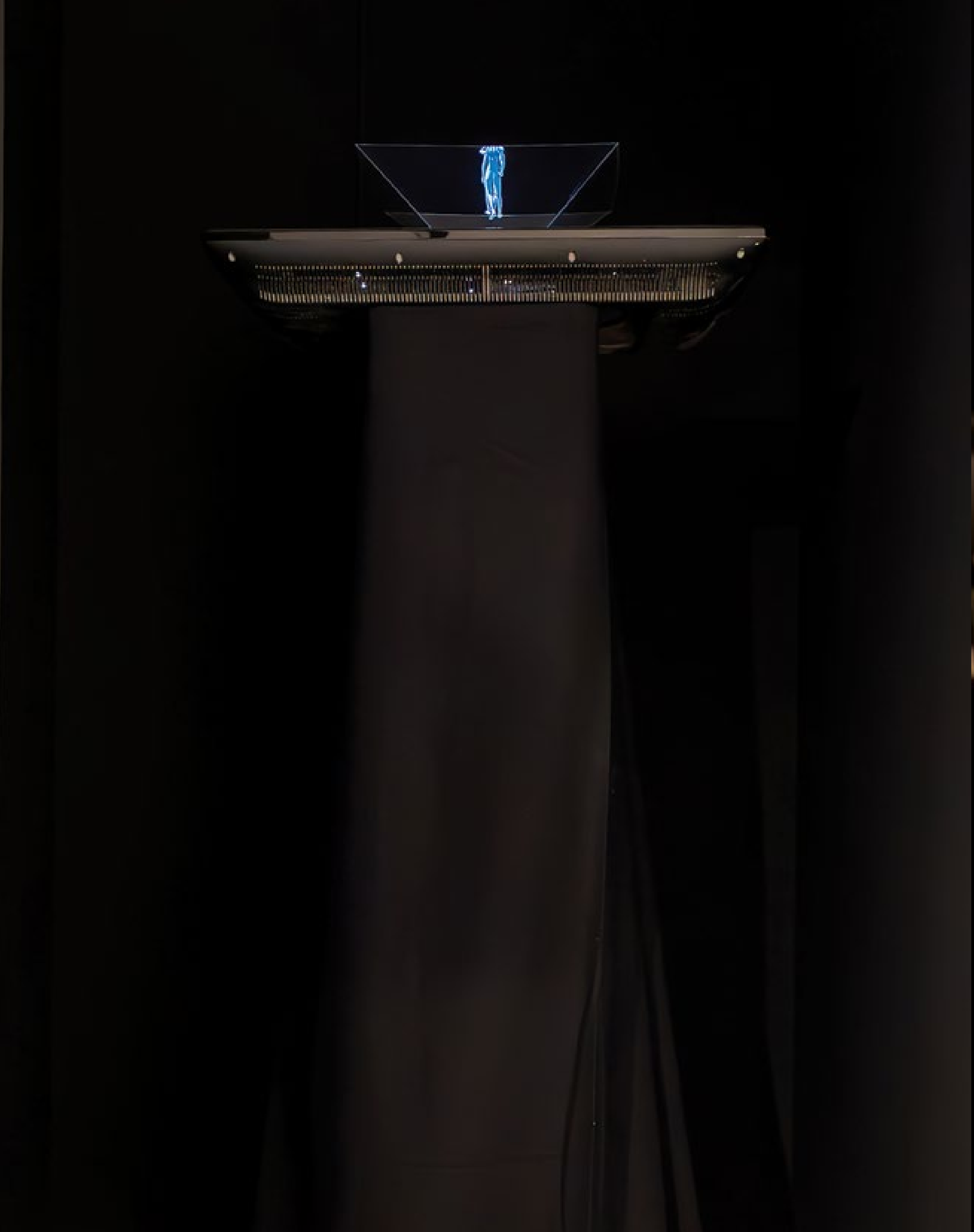

Tamara Moyzes is a politically committed artist, curator, and documentary filmmaker, researcher, and Ph.D. candidate based in Prague Czech Republic. She is exploring themes such as gender, racism, antiziganism, the Israeli-Palestinian conflict, discrimination faced by ethnic minorities, issues of nationalism and religious conflicts, and Orientalism, her works show a long commitment to artistic activism. She believes art is a form of protest that should unmask social conditions through direct artistic interventions. Using the tools of irony, satire, and rendering the lived experience visible, Moyzes aims to shed light on social injustice. With her practice rooted in her Hungarian, Jewish, and Roma origins and her life spent in Slovakia, the Czech Republic, and Israel, Tamara Moyzes works from the perspective of the intersection of minorities.

Moyzes founded the "Romane Kale Panthera / Romani Black Panthers" group (2012), which organizes events on the border of political art and activism. She founded "Artivist Lab" gallery (2018) as part of her Ph.D. studies at the Academy of Fine Arts Prague. The gallery is a collaborative project of the Prague City Hall and Charles University, the main idea is to connect people who come from interdisciplinary fields and respond to social and political issues. In (2022) Moyzes founded residency program "Artist in need", the main goal of the residency is to help professional artists who are fleeing war. The program has helped five Ukrainian artists so far.

Shlomi Yaffe, (b.1973 Tel Aviv) is an artist based in Prague. He is a MgA graduate of the Fine Arts Faculty and the Inter-Media Department of the Brno University of Technology, as well as the Bezalel Academy of Arts and Design in Jerusalem. He often deals with social and political issues related to unscientific ideas about race and body derived from myths assumptions and ideology.

Nikola Ludlová is a PhD. candidate at the department of history at Central European University in Budapest that recently moved to Vienna, focusing in her research on entanglement of science and politics, history of racial thinking and eugenics, and the production of knowledge on Roma. In the past, she engaged in Roma LGBTQ+ advocacy and until today, she collaborates with artists, particularly in socially engaged art projects concerned with the politics of representation, memory, and identity. In collaboration with the Roma artist Emilia Rigova, she has edited an issue of the journal ENTER+ presenting the work of European Roma artists and critically examining the category of Romani art and the issues related to economy and politics of the art system, specifically the exclusion of Roma from the majority art institutional structures. The publication has opened up in the Czech-Slovak context a debate about the potential and limits of Romani art and the identity politics in art production for that matter. Since the beginning of 2023, she has joined the Jindrich Chalupecky Society where she works at the capacity of expert on inclusion and sustainability in art institutions.

A related issue addressed in the exhibition is migration. In an audio recording Sonja Vectomov reads from a Shadow Report on Gender Equality depicting the dire situation of the female migrants in the Czech Republic.[16] In the text, the author Eva Valentova points to gendered aspects of migration, and the multiplicity and intersectionality of discrimination specifically impacting women. Understanding migration as a natural movement of humans and animal species in local and global ecosystems, Moyzes and Yaffe critique the reductionism in the Central European political discourse which stereotypically presents migration as an economically motivated and purely locally determined phenomenon. The inhabitants of the incriminated countries get to be blamed for their dire conditions–for political destabilization, wars, environmental damage, etc., with (c)overt implications that it is due to their primitive religions, deficient capacity for democratic government, or their lack of civilizational progress. These notions not only reveal deep-seated racialism but also play a significant role in covering and erasing the legacies of European colonialism and Cold War cultural wars taking place in the non-European regions.[17] However, the authors encoded into the work another layer of meaning: by erasing the term "migrant" from the original phrases such as "female migrants", the modified text renders the experience of migrant women as a much wider experience pertaining to the majority of women, who find themselves in vulnerable and oppressed positions in their families and in society at large.

Unprecedently, the exhibition also urges attention to the undebated issue of environmental justice in Slovakia. Responding to the colour-blindness of Central European environmentalism, the artists created an artwork that addresses the unjust distribution of environmental risks in the context of structural racial discrimination of Romani population . The artwork sheds light on the fact that the Romani population in Slovakia is disproportionately affected by environmental hazards in consequence of illegal dumping, municipal waste landfills, and non-existing infrastructure in the Romani settlements for internal waste management. The issue of environmental justice in Slovakia has not received wide public attention and has been discussed only within a small community of social scientists invested in bettering the situation of the Roma through structural change.[18] The artwork was informed by a publication based on the research of this interdisciplinary team.[19] The printed key excerpts from the publication figure in the exhibition as objects interacting with mycelia cultures. Another key object represents a map of Slovakia designating localities impacted by environmental harm. These localities slowly disappear under the growth of mycelia which symbolically remedies the injustice and transforms the map into a highly aesthetical object. The work serves as a call to action for policymakers and citizens alike to address this issue and also draws attention to the direct link between environmental harm and social justice.

To conclude, in this most recent project, the authors used living organisms and new media as technological components to weave an intricate tapestry alluding to significant moments in the history of science and cultural history. The result is an eye-catching and layered multi-media installation. In a broader sense, the installation encourages audience members to reconsider how people and nature interact and how technology may be instrumentalized in a life-supporting way. In particular, it rewrites the dominant patriarchal narrative and places women as prominent actors and the "female principle" as the major element of a new cosmology. The cosmology provides a blueprint for a way of being which allows for the survival and flourishing of all life on Earth. Importantly, it includes specific women, important personas in the lives of the authors, as contributors. Lactism is a stimulating and thought-provoking experience that combines elements of art, science, and technology.

16. Eva Valentová, "Chapter 16. Female Migrants" in Stínová zpráva o stavu genderové rovnosti v České republice v letech 2016–2020 [Shadow Report on the Status of Gender Equality in the Czech Republic in the Years 2016–2020], ed. Petra Jelínková, Jana Radovanovičová (Prague: Česká ženská lobby, z. S., 2021), 91–97. Most of the migrants covered in the report came from Ukraine and Russia. Accessed at https://czlobby.cz/sites/default/files/news_download/stinova_zprava_2021_web.pdf.
17. One of the ways in which the socialist regime in Czechoslovakia intervened in the politics in the Middle East was through arms export.
18. Structural change refers to a nationwide transformation of major pillars of state institutions and social infrastructures in the area of housing, education, work, healthcare etc.
19. Škobla, Daniel, and Richard Filčák, eds. Opad jako sociálný problém vo vylúčených rómskych osídleniach [Waste as a Social Problem in the Excluded Localities Inhabited by Roma]. Bratislava: Centrum spoločenských a psychologických vied SAV, v. v. i., Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV, v. v. i., 2022.

Galton, in the framework of eugenics to establish a racial type and study the inheritance of typical racial features. Galton constructed a single portrait created by combining multiple individual portraits (for example individual Jewish students) into a "archetypal" composition of an ethnic group.[13] Lacteria thus can be read as a deeply political and personal act of re-signification. The authors reclaim the technology to resignify the historical use of composite photography as a tool of racial categorization and persecution in the name of racial purity. In their rendering, the technology is employed to create a representation that celebrates diversity and promotes inclusivity. By their composite portrait of Lacteria, the authors demonstrate the transformative power of technology in shaping our understanding of identity and community: milk siblings thrive and grow as individuals while being part of the work for the collective good.

The collective body of women is symbolically embodied in the exhibition as the Goddess, and simultaneously as mycelia cultures. It is the women's devotion to life that brings them together and gives rise to the MYCELIUM: a life-enabling, life-supporting, and life-protecting web. Their subjectivity, creative power, and aliveness is the milk flowing through its fibers from one woman to another, which potentiates, by the synergic effect, their power as individuals and the whole: Mycelium=matrix-mother=Lacteria.

In the exhibition, mycelium also makes an appearance as a piece of technology that is acting as an autonomous agent. Inoculated on papers and objects, mycelia cultures grow around and through them, making art and politics of their own which is to rewrite histories and remedy injustice. The authors poetically reinterpret the place of women in human societies as well as the larger ecosphere. Simultaneously they articulate an anti-thesis to Christian anthropology which conceptualised man as a being removed from and independent of nature and whose primal home is a man-made environment. This tenet gave rise to a hierarchical structure of all matter and life coined in Medieval Christianity as the Great Chain of Being, a doctrine legitimizing nature's subordination to man, and of woman to man. The subjugation of nature continued to be a foundational idea of Western humanism also after its divorce from Christianity and the ascend of secularism.

Technology is present in the exhibition as a means of production and simultaneously as a subject matter. One part of the installation consists mycelium cultures[14] encapsulated in a vivarium.[15] Their growth is recorded by a camera and the speed measured with an app generating a graph and the images sequence. These outputs are being displayed on a LCD screen. The graph contrasts the rate of social media network growth with the rate of mycelium growth. Unsurprisingly, nature wins. The artwork is a meta-referential commentary on new media that highlights the efficiency and resilience of natural systems. In the sphere of culture, the point is relevant when considering the conservation of those types of tangible cultural heritage which is susceptible to destruction by mycotic cultures. Interestingly, natural systems have also served as inspiration for sustainable technological advancements. This approach is known as biomimicry and has been increasingly applied in various fields, from architecture to medicine.

The topic of inequality and empowerment is inflected in the project from an eco-feminist perspective. The video projecting the image of Lacteria over a background comprising of a series of iconic images of excluded areas, and various forms of social, religious, and political spatial divisions shows the Goddess move her arms as if she erased and remedied these and all past and future instances of oppression, exclusion, and discord. This commentary on the geopolitical border regimes and regulation of space aiming to bar access, to imprison, to denote a second-class status invites reading that no man-made barrier can dam the flow of life, or prevent it to find cracks to sprout out.

13. Daniel Novak, "A Model Jew: 'Literary Photographs' and the Jewish Body in Daniel Deronda," *Representations* 85, no. 1 (Winter 2004): 68.

14. Mushroom liquid culture is a method of propagating mycelium, the vegetative part of a fungus, in a liquid nutrient medium. The liquid culture is then used to inoculate a substrate, such as a mixture of grain or sawdust, which serves as a food source for the mushrooms to grow.

15. An container, or structure adapted or prepared for keeping animals under semi-natural conditions for observation or study; an aquarium or terrarium.

the Prague Gallery NoD from October 13 to November 13, 2022, under the curatorship of Pavel Kubesa.[6] The project was conceived as an art series. A new artwork was created soon after, for a collective exhibition of environmental art entitled Hay, Straw, Damp, curated by the team of the Jindřich Chalupecký Society.[7] At the exhibit, hosted from March 28 to May 3, 2023 at the Gallery of Václav Špála (GVŠ) the authors presented a multi-media installation Lactisms: Mycoremediation.

The central symbolic, material, and technological element in the project represents mycelium. The artists took inspiration from the mycelium's crucial role in ecosystems, with each fungal thread dependent on and serving as part of the whole. Mycelium in the exhibition narrative stands for a social structure, a matrix of relationality, care, and nurture. To be initiated into communion with Lacteria, adepts must drink the Goddess' milk. And as in Muslim culture, those breastfed by the same woman become her children and siblings to each other. Remarkably, Milk kinship was actually practiced by Yaffe's Israeli paternal great-grandmother, who nursed a child of her distressed Palestinian neighbor during the late 1920s prior to the Great Revolt. This intimate family legacy converges with a deeply felt sense that ultimately, we are all sustained by one source, by the milk of Mother Earth.

Bodily fluids like milk, blood, or semen have prominently figured as sacralized substances in mythologies and religions in many different cultures across time and space. The associated meanings played out in how men and women were constructed as distinct and hierarchically placed religious and social subjects. While female blood was considered impure and polluting, in consequence of which women were excluded from religious leadership or certain religious practices, milk, this quintessentially female fluid, was sacralised as a symbol of passing on the Word of God and worshipped in the image of Maria Lactans. Whereas the religious values attached to blood only increased in Christian history, that of milk declined. However, the Islamic concepts of milk kinship still reflect the high value Islam places on mothers' milk.[8] Historically, societies in which the feminine is honoured tend to have more amicable relationships with the members of the out-group. Exemplarily, by engaging in cross-religious milk kinship, Christians and Muslims in Cyprus had been cultivating their allegiances to one another for a century prior to the war in 1974.[9]

Apart from obvious inspiration by Maria Lactans, and the aforementioned cultural histories of milk and breastfeeding, the authors drew inspiration also from the Egyptian Milk Goddess Isis, whose representations as Isis Lactans can be found in Egyptian ancient art. Throughout Egyptian history, Isis was portrayed as the mother and nurse of pharaohs whose milk not only sustains life, but bestows upon them also longevity, salvation, and even divinity.[10] Analogically, initiates into LACTISM ingesting the divine milk, that is the transubstantiated body of the goddess, become awakened to the realization of their divinity and gain direct connection to the Source.

Visually, the fertility deity Lacteria is present in the exhibition as a composite portrait of female fellow artists, collaborators, and friends of Tamara Moyzes[11]. These women come from a wide range of ethnic and cultural backgrounds, imprinting in the image of the Goddess a vibrational signature[12] of their unique heritage. Composite portraits had been infamously instrumentalized by Francis

6. The exhibition was produced in collaboration with Jakub Rajnoch, Jan Mucska © 2046 and Sonja Vectomov. The artists also consulted some content issues with a social anthropologist Petra Ezzedine.
7. The team comprises of Karina Kottová, Barbora Ciprová, Tereza Jindrová, and Veronika Čechová. Despite being a small organization, the Jindřich Chalupecký Society (JCHS) plays an important role in the Czech Republic's contemporary art scene by administering the Jindřich Chalupecký award to emerging artists and serving as an arbitrator for contemporary art in the country. The inclusion of Moyzes and Yaffe in this exhibit is significant for two reasons: first, because the issue of environmental justice in relation to the social exclusion of Roma was addressed at this international exhibition of environmental art held in one of the most prestigious Czech galleries; second, because of the JCH's inclusive policy, which aims to contribute to social justice in the art system and specifically to address the white power dominance.

8. Willy Jansen and Grietje Dresen, "Fluid Matters: Gendering Holy Blood and Holy Milk," in *Things: Religion and the Question of Materiality*, ed. Dick Houtman, and Birgit Meyer (New York: Fordham University Press, 2012).
9. Stephanie Jacobs, "Milk kinship between Muslims and Christians in Cyprus," A conference paper presented at the conference "Sociality, Matter, and the Imagination: Re-creating Anthropology." University of Oxford, September 18 – 21, 2018.
10. Tran Tam Tinh, *Isis lactans: Corpus des monuments greco-romains d'Isis allaitant Harpocrate* (Leiden: Brill, 1971).
11. The body of the Goddess has been created from the portraits of Maayan Sheleff, Věra Duždová Horváthová, Hannan Abu Hussein, Osher Kasa, Lee He Shulov, Michal Mendelboim, Tran Hong Van, Truong Thu Thuy, Lea Mauas, Noa Pardo, Liora Lupian, and Rosa Andraschek.
12. Vibrational signatures in biological systems. Where, every molecule in a living organism, such as proteins, DNA, and cell membranes, has its own vibrational signature. This signature can be used to identify and study biological molecules, analyze their structures, and understand their functions.

Photography: Michal Ureš

LACTISM

A new monotheistic religion worshipping the goddess Lacteria

Nikola Ludlová

The exhibition Lactism featuring an ongoing project LACTISM by Tamara Moyzes and Shlomi Yaffe revolves around the central concepts of human bonding, sociality, and human-environmental interactions. Informed by deep ecology[1] and ecofeminism[2], the project is concerned with social aspects of environmentalism[3] and egalitarian social imaginary wherein the concept of justice extends also to non-humans. Lactism as a female-centric religion and simultaneously a model of human relationality and social organisation, envisions a society free of gender, geopolitical, religious, and cultural divides. Its ideational foundation comprises the Mother Goddess LACTERIA, mycelium[4], consecrated milk derived from mycelia, and the concept of Milk kinship

Thematic interests of both artists intersected in this project which they first started to work on in 2022 as visiting artists at the LowRes Jerusalem art residency program.[5] In the Czech Republic, the exhibition was mounted at

1. Deep ecology takes issue with the instrumental and hierarchical relationship of the humans to nature, criticizing the concept of modern society which positions the Man as a governor of Nature and the Nature as a source securing his survival. In contrast, the advocates of deep ecology approach the planet Earth and Nature as partners of Man and adhere to the idea of equality of all life forms and the promotion of interspecies bonds. Jan Hrubeš, "Ekologické proudy v Československu [Ecological Thought and Activism in Czechoslovakia]," (PhD. Thes., Charles University in Prague, 2016), 21, 22.
2. Ecofeminism is an ideology and movement that sees climate change, gender equality, and social injustice more broadly as intrinsically related issues, all tied to masculine dominance in society. Sarah Regan, "What Is Ecofeminism? Understanding The Intersection Of Gender & The Environment," Mindbodygreen, June 20, 2020. Accessed July 27, 2023 at https://www.mindbodygreen.com/articles/ecofeminism-history-and-principles
3. Environmentalism advocates for the preservation, restoration, and improvement of the natural environment and critical earth system elements or processes such as the climate, and may be referred to as a movement to control pollution or protect plant and animal diversity. These actions are nevertheless mostly conceived in the antropocentric framework, i.e. as an effort directed towards the securing of the man's survival.
4. A mycelium is a network of fungal threads or hyphae.
5. The LowRes Jerusalem art residency program was led by Maayan Sheleff.

and creativity to connect people with others, with themselves, that which opens up the imagination and brings hope. Our first actions were to hold art workshops outside of the Studios to work with the many displaced families and children temporarily housed in Jerusalem. We slowly realized that we have a safe place to offer for an internal encounter, an encounter with others, and with art. We understood how the current exhibition is relevant to the present situation, touching our present lives, and can offer hope for life after the war.

We were determined to install the exhibition despite the difficulty of doing so without the physical presence of the two artists. Tamara Moyzes and Shlomi Yaffe's utopian ideas embody a proposal for balm and healing social and ecological injustices. We seem to be in need of this now more than ever. We can either see their ideas as naïve dreams to be ignored or, when we are wise enough to choose a different way – to choose life - these ideas are feasible.

In this 21st century, the world is still being led by men, and to our deep regret, we have seen in the most recent events the cruel results of male violence against women, young children, and adults. The new monotheistic religion invented by Moyzes and Yaffe proposes that women be leaders based on a network of connections among women and among people. This new religion has the capability of bringing about social and ecological justice to repair what humans have done to the world. Women, as the ones who bring life to the world, can lead society in a different way, preferring life to other ideas. Women are able to perceive complexity and to be more comprehensive instead of polarizing and factionalizing society.

The idea of womanpower in the exhibition arose from Yaffe's family history. During the 1920s in the Jewish Quarter of the Old City of Jerusalem, his Jewish great-grandmother chose life and nursed her Arab neighbor's infant daughter who was in distress after her husband was killed in battles before the Arab Revolt. While the men fought each other based on ethnic divisions, the women chose life and created a social fabric based on the feminine natural force for care and concern. We can only imagine what would happen if the majority of world leaders were women.

The exhibition Lactism, like many of Tamara Moyzes's works, stems from the traumas of the Holocaust accompanying her life. In her art and activism, Moyzes's actions are motivated by her concern to ensure that the horrors her family underwent will not happen to any other person. The Artivist Lab Gallery which she founded in Prague is a living example of her commitment, a place where not only can minorities and refugees have their voices heard, but also assists the mobility and rescue of artists in distress from conflict and war zones through its artist residency program. It has already provided refuge for five artists from Ukraine (four women and one man).

It seems a difficult request that we should remain humane while the world around us is especially vicious, but we are obligated to preserve our humanity, empathy, respect, and love towards every human being. Life matters, all living things matter, and this is the time to fight for our humanity, struggle for the rights of women, battle for the right of every human being to live, ensure peace and security for one's loved ones, and enable a better future for all children.

Our choice of life is what guides us to dedicate this exhibition to the human encounter between all people living in Jerusalem – Jews, Muslims, Christians, foreigners, and native-born, working to strengthen the ties between us so that we can meet on this sacred ground as human beings, and honor everyone's life.

Lee He Shulov
English translation: J. Appleton

PREFACE

Installation of the exhibition Lactism at the Art Cube Gallery, Artists' Studios, Talpiot, Jerusalem, ceased abruptly following the events of October 7, 2023, the black day of the beginning of the war, which is still continuing. Hanging the exhibition took place over several weeks of work since the artists returned to Prague.

The war that began on Israel's southern border on October 7th expanded to the northern border and into Gaza. Its impacts are resonating throughout the world, with expressions of violence, hatred, racism, and antisemitism shaking the foundations of humanity and arising again across the globe. Human society has become polarized: it seems that the world over, men and women have forgotten to behave humanely to others. Every day we see that the complicated, multilayered reality of life at the very center of the conflict has been flattened into hollow slogans erasing the horrors and blinding people to events.

The atrocities Hamas committed on civilians – slaughter, rape, injuries to women, children, and elderly, hundreds of hostages abducted with no word of their fate – took place as we are witnessing the pain and distress of civilians in Israel and in Gaza, with hundreds of thousands of internally displaced persons from Israel's north and south lacking homes and stability. Each day there are rocket barrages, displaced Gazans, suffering and death of helpless citizens, children, and entire families buried under the destruction caused by war. Worldwide Leftist organizations, organizations promoting women's and LGBTQ rights, feminist art organizations, and scholars whom we thought of as our partners in the struggle to promote human rights and social justice have revealed themselves to be blind, ignoring or choosing to be silent in the face of massacre, rape, and terrorism when perpetrated against Jews.

On the surface, it seems that when facing such a painful, hellish situation it is difficult to imagine being able to take time for cultural activities and making art. On the other hand, we remember and are familiar with the power of art

סדנאות האמנים
Artists' Studios

LACTISM
Tamara Moyzes, Shlomi Yaffe
Curator: Lee He Shulov

October 2023 – January 2024

Art Cube Artists' Studios, Jerusalem
Director: Lee He Shulov
Chief producer: Michal Mendelboym
Programming and education coordinator:
Alexi Ben-Abba
Media coordinator: Marcelle Biton
Production: Art Cube Artists' Studios, Jerusalem

Exhibition
The exhibition was created in collaboration with the artists Jakub Rajnoch and Jan Mucska © 2046
Voice over, audio recording and editing:
Sonja Vectomov
Performance's music: Adriána Vančová
Mounting: Itamar Mevorah
Construction: Wael Knibi, Nasser Knibi

Catalog
Design: Noa Segal
Text: Nikola Ludlová, Lee He Shulov
Arabic translation: Raji Bathish
Hebrew translation: Shirly Eran
English translation: J. Appleton
Installation photos: Pery Mendelboym
Production: Art Cube Artists' Studios, Jerusalem

ISBN 978-965-7655-35-1
© Art Cube Artists' Studios Jerusalem.
All rights reserved, 2023.

www.artiststudiosjlm.org

Acknowledgments
Partners: Anna Lindh Foundation, Czech Centre Tel Aviv, Slovak Institute Jerusalem, H&H Friedmann, Aritivis Lab, Kampus Hybernská, Farm IMAADAMA, Kavárna Hlína, Uneventful records

Art Cube Artists' Studios was founded thanks to the generous support of the Georges and Jenny Bloch Foundation, The Dr. Georg and Josi Guggenheim Foundation, and Adolf and Mary Mil Foundation, and operates with the support of the Llyod Foundation through the Jerusalem Foundation

26 HaOman St., 3th floor, Talpiot
Industrial Zone, Jerusalem, 9342180
Email: michal@artiststudiosjlm.org
Tel: 972.2.6797508
Gallery hours:
Mon. 10:00-16:00; Tue. 10:00-16:00
Wed. 10:00-16:00; Thurs. 10:00-19:00
and upon request

לקטיזם
لاكتيزم
LACTISM

Tamara Moyzes, Shlomi Yaffe

ISBN 978-965-7655-35-1
9 789657 655351